

**«УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»
Кафедра економіки та фінансів**

Шилько Ірина Олександрівна

УДК 658.14:336:64

**Кваліфікаційна робота магістра
«Управління ліквідністю комерційного банку»**

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

І.О. Шилько

Науковий керівник

Чумаченко Ольга Григорівна
к.е.н., доцент

Київ – 2025

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

завідувач кафедри економіки та фінансів

_____ Ігор Румик

« ___ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

ШИЛЬКО ІРИНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ

Ступінь вищої освіти - магістр

Галузь знань - 07 Управління і адміністрування

Спеціальність - 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Освітня програма – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Тема роботи	Управління ліквідністю комерційного банку
Номер та дата наказу про затвердження теми	№ 69-6 від 13.11.2023 р.
Науковий керівник	Чумаченко Ольга Григорівна, кандидат економічних наук, доцент
Вихідні дані до роботи	Нормативно-правові та законодавчі акти з питань банківської діяльності, аналітичні та статистичні матеріали НБУ та АУБ; монографії, статті, наукові праці, матеріали конференцій, семінарів українських і зарубіжних учених; фінансова звітність АТ «Райффайзен Банк».
Постановка завдання	Дослідження теоретичних основ управління ліквідністю банку, аналіз сучасного стану банківської системи та оцінка ліквідності комерційного банку на прикладі АТ «Райффайзен Банк», розробка пропозицій щодо формування політики управління ліквідністю банку.
Посилання на джерела інформації (не більше п'яти найменувань, які рекомендує науковий керівник)	1. Економіка відновлення: навчальний посібник / за ред. В.І. Грушка. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2023. 221 с. 2. Румик І.І. Розвиток фінансового сектору: стан, фінансова інклюзія, візія та стратегія дій. <i>Соціально-економічні та правові аспекти розвитку суспільства</i> : колективна монографія / за ред. С.М. Лаптева, І.П. Мігус. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2020. С. 147-160. 3. Баластрик Л.О., Чумаченко О.Г. Управління ризиками як необхідний елемент банківської стабільності. <i>Цифрова трансформація банків в Україні</i> : зб. матеріалів науково-практичної конференції (23 травня 2019 року, м. Київ). Київ : КНЕУ, 2019. 72 с. 4. Чумаченко О.Г. Перспективи та можливості

	використання блокчейн технологій в банках. <i>Дослідження підприємництва: ключові механізми організації, основні драйвери та перспективи</i> : зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні перспективи підприємства в Україні», (10-11 жовтня 2019 р., м. Ірпінь): у 2 ч. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. Ч. 1. С. 285-287. 5. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. <i>Національні фінанси: Підручник</i> . Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. 660 с.
Вимоги до кваліфікаційної роботи	Кваліфікаційна робота має передбачати розв'язання складної задачі або проблеми за темою роботи, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Дата видачі завдання 23.12.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання	Примітка
1	Вибір напрямку дослідження	12.11.2023	<i>Виконано</i>
2	Затвердження теми кваліфікаційної роботи та призначення наукового керівника	13.11.2023	<i>Виконано</i>
3	Затвердження завдання на кваліфікаційну роботу	23.12.2023	<i>Виконано</i>
4	Розробка концепції кваліфікаційної роботи. Затвердження плану досліджень.	01.03.2024	<i>Виконано</i>
5	Підготовка першого розділу роботи	01.07.2024	<i>Виконано</i>
6	Підготовка другого розділу роботи	30.09.2024	<i>Виконано</i>
7	Підготовка третього розділу роботи	02.12.2024	<i>Виконано</i>
8	Підготовка вступу та висновків	13.12.2024	<i>Виконано</i>
9	Підготовка джерельної бази	16.12.2024	<i>Виконано</i>
10	Подання роботи на перевірку на плагіат	19.12.2024	<i>Виконано</i>
11	Виконання наукової складової роботи	20.12.2024	<i>Виконано</i>
12	Проходження попереднього захисту	21.12.2024	<i>Виконано</i>
13	Доопрацювання роботи з врахуванням зауважень	13.01.2025	<i>Виконано</i>
14	Зовнішня експертиза, отримання відгуку наукового керівника та подання роботи на кафедру	16.01.2025	<i>Виконано</i>
15	Захист кваліфікаційної роботи	25.01.2025	<i>Виконано</i>

Здобувач

_____

Ірина ШИЛЬКО

Науковий керівник

_____

Ольга ЧУМАЧЕНКО

АНОТАЦІЯ

Шилько І.О. Управління ліквідністю комерційного банку.

Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, освітня програма Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2025.

Кваліфікаційну роботу присвячено питанням розробки напрямів покращення ліквідності комерційних банків України. Досліджено теоретичні основи управління ліквідністю банківської установи, проведено аналіз стану банківської системи та ліквідності банку на прикладі АТ «Райффайзен Банк», запропоновані напрями формування політики управління ліквідністю банків.

Ключові слова: комерційний банк, ліквідність, фінансова стійкість, нормативні вимоги, когнітивні підходи, нові банківські інструменти.

SUMMARY

Shylko I.O. Liquidity management of a commercial bank. Manuscript.

Master's qualification work on specialty 072 Finance, Banking, Insurance and Stock Market, Educational program Finance, Banking, Insurance and Stock Market. KROK University, Kyiv, 2025.

The qualification work is devoted to the development of directions for improving the liquidity of commercial banks of Ukraine. The theoretical foundations of liquidity management of a banking institution were studied, an analysis of the state of the banking system and bank liquidity was carried out using the example of JSC Raiffeisen Bank, directions for the formation of bank liquidity management policy were proposed.

Keywords: commercial bank, liquidity, financial stability, regulatory requirements, cognitive approaches, new banking tools.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ	
КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	10
1.1. Сутність, роль та функції банку як фінансово-кредитної установи.....	10
1.2. Поняття ліквідності комерційного банку: активи та пасиви	17
1.3. Принципи та цілі розробки механізму управління ліквідністю банківської установи	24
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ОЦІНКА	
ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА ПРИКЛАДІ АТ	
«РАЙФФАЙЗЕН БАНК»	30
2.1. Сучасний стан банківської системи з позицій ліквідності та фінансової стійкості банківської установи	30
2.2. Аналіз запровадження нормативних вимог управління банківською ліквідністю згідно Стандартів Базеля III	41
2.3. Вплив ліквідності на стабільність комерційного банку на прикладі АТ «Райффайзен Банк»	50
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ	
АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»	60
3.1. Напрямки вдосконалення механізму управління ризиком ліквідності комерційного банку	60
3.2. Впровадження когнітивних підходів до формування політики управління банківською ліквідністю АТ «Райффайзен Банк»	68
3.3. Нові підходи до управління ліквідністю АТ «Райффайзен Банк»	78
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах ринкових відносин банківська система відіграє ключову роль в економіці країни. Вона виступає основним механізмом перерозподілу фінансових ресурсів між секторами економіки, забезпечуючи їхнє раціональне використання. Комерційні банки, як невід’ємна частина цієї системи, виконують важливу функцію акумулювання заощаджень та спрямування їх у вигляді кредитів та інвестицій в найперспективніші сектори економіки.

Активні операції банків є основою їхньої діяльності, оскільки саме вони забезпечують формування прибутку та впливають на фінансову стабільність банку. Оптимізація структури активів, підвищення їхньої якості та збалансоване зростання є ключовими завданнями для банківських установ. Ці процеси сприяють зміцненню довіри до банківської системи, підтримці стійкості економіки та розвитку підприємницької діяльності.

З огляду на виклики сучасного економічного середовища, важливо забезпечувати ефективне управління активами комерційних банків. Це включає контроль за кредитним ризиком, інвестування у високоприбуткові та надійні проєкти, а також дотримання нормативів ліквідності та капіталізації. Усе це сприяє не лише фінансовій стабільності банківської системи, але й сталому економічному зростанню України.

Ліквідність комерційного банку є одним із ключових понять у фінансовій діяльності, що визначає його спроможність своєчасно та в повному обсязі виконувати зобов’язання перед клієнтами, кредиторами та інвесторами. Це поняття має вирішальне значення для забезпечення стійкості банківської системи та підтримки довіри до фінансових інститутів. Ліквідність визначає не лише здатність банку працювати в нормальних ринкових умовах, але й його готовність до стресових ситуацій, таких як фінансова криза чи раптовий відтік депозитів.

Проблеми управління ліквідністю комерційних банків і напрями

розвитку банківської системи висвітлено у працях багатьох учених. Серед українських науковців значний вклад зробили: Івасів І.Б. [1], Краснова І.В. [2], Лавренюк В.В. [3], Мороз А.М. [4], Нікітін А.В. [5], Охрименко І.Б. [6], Примостка Л.О. [7] та інші. Серед зарубіжних авторів слід виділити: Bouwman [8], Gale [9], Keynes [10], King [11] та інших. Однак, наразі важливими є дослідження управління ліквідністю банківських установ України в умовах війни та економічної невизначеності, а такі наукові роботи практично відсутні.

Ліквідність банків потребує особливої уваги, а також детального аналізу та оцінки з метою кращого управління для підтримання стабільності банківської системи України й безперервного функціонування національної економіки. Актуальність вищезазначеного зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи, визначила її мету, структуру та завдання.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичної сутності, оцінка ліквідності комерційного банку та розробка заходів з вдосконалення управління банківською ліквідністю в сучасних умовах.

Для реалізації зазначеної мети були поставлені та вирішені **завдання**:

- розглянути сутність, роль та функції банку як фінансово-кредитної установи;
- дослідити поняття ліквідності комерційного банку, значення активів і пасивів у її забезпеченні;
- вивчити принципи та цілі розробки механізму управління ліквідністю банківської установи;
- проаналізувати сучасний стан банківської системи з позицій ліквідності та фінансової стійкості банківської установи;
- провести аналіз упровадження нормативних вимог управління банківською ліквідністю згідно Стандартів Базеля III;
- дослідити вплив ліквідності на стабільність комерційного банку на прикладі АТ «Райффайзен Банк»;

- запропонувати напрямки вдосконалення механізму управління ризиком ліквідності комерційного банку;
- розглянути можливість упровадження когнітивних підходів до формування політики управління банківською ліквідністю АТ «Райффайзен Банк»;
- запропонувати нові підходи до управління ліквідністю комерційного банку.

Об'єктом дослідження є економічні відносини з приводу управління ліквідністю банку та її вплив на фінансову діяльність банківської установи.

Предметом дослідження є теоретичні засади і практичні підходи до вирішення питання управління ліквідністю комерційних банків в Україні в сучасних умовах.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи магістра були використані: теоретичний метод – для висвітлення сутності та значення поняття ліквідності; табличний і графічний – для представлення статистичних даних і аналітичних розрахунків; коефіцієнтний – для дослідження ліквідності банківських установ; узагальнення – для обґрунтування висновків дослідження.

Інформаційну базу дослідження становили положення законодавчих і нормативно-правових актів Національного банку України, Асоціації українських банків, Базеля III, наукові публікації українських і зарубіжних дослідників у періодичних виданнях, статистичні дані НБУ щодо стану та ліквідності банківської системи. Використано статистичні матеріали фінансової звітності комерційного банку АТ «Райффайзен Банк» та інших банківських установ і груп.

Наукова новизна здобутих результатів. Наукова новизна полягає у поглибленні теоретико-методичних і практичних рекомендацій у покращенні ліквідності комерційного банку, що дозволить підвищити кінцеві результати фінансової діяльності банківської установи.

Практичне значення здобутих результатів полягає у дослідженні чинників впливу на ліквідність комерційного банку з точки зору його фінансової стабільності, оцінці стану ліквідності банківської системи, визначенні актуальних проблем і розробці пропозицій щодо їх подолання в умовах війни та економічної невизначеності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи магістра пройшли апробацію на науковій конференції «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку» (ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 5-6 грудня 2024 року, м. Київ) та опубліковані у фаховому журналі категорії В «Вчені записки Університету «КРОК» (№4(76), 2024).

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота містить 16 таблиць, 12 рисунків і 6 додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 99 сторінок, список використаних джерел становить 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Сутність, роль та функції банку як фінансово-кредитної установи

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» банком називають будь-яку установу, що виконує функції кредитування, касового та розрахункового обслуговування народного господарства і здійснює інші банківські операції, передбачені законодавством [12, с. 3].

Банк можна визначити не лише в правовому відношенні, але й в економічному розумінні – фінансовий посередник, який виконує комплекс базових операцій грошового ринку: мобілізація коштів, надання їх в позики, здійснення розрахунків між економічними суб'єктами [13, с. 52].

Аналіз історичного розвитку банківської справи та сучасних механізмів функціонування грошового ринку дозволяє виділити три базові операції, які визначають сутність банківської діяльності:

1. Прийом грошових вкладів від клієнтів, що забезпечує акумуляцію фінансових ресурсів.
2. Надання позик та створення нових платіжних засобів, що є основою кредитної діяльності банків.
3. Розрахункове обслуговування клієнтів, що включає здійснення платежів і переказів між суб'єктами економіки.

Ці операції є основою банківської діяльності, незалежно від типу банку (центрального чи комерційного). Банки, що виконують весь спектр базових операцій, називаються універсальними. Якщо ж фінансова установа спеціалізується на виконанні лише частини цих операцій, вона є спеціалізованим банком, і її діяльність залежить від кооперації з іншими установами, які забезпечують інші функції грошового ринку.

Виконуючи базові функції, банки відіграють вирішальну роль у створенні депозитів, які впливають на масу грошей в обігу. Будь-яка зміна грошової маси може вплинути на економічну стабільність, зокрема порушити ринкову рівновагу. Тому банківська діяльність потребує системного нагляду та регулювання з боку центрального банку, щоб запобігти негативним наслідкам надмірного «друкування» грошей і сприяти нормальному економічному розвитку.

Банківська система в ринковій економіці має дворівневу структуру:

Перший рівень – центральний банк, який відповідає за макроекономічні завдання у сфері грошово-кредитної політики, стабільність національної валюти та функціонування всієї банківської системи.

Другий рівень – комерційні банки, які обслуговують суб'єктів господарювання та населення, виконуючи базові банківські операції.

Центральний банк є основою банківської системи, відповідальною за реалізацію монетарної політики, регулювання грошового ринку та контроль за діяльністю комерційних банків. Його повноваження охоплюють емісію національної валюти, управління золотовалютними резервами та визначення облікової ставки.

Комерційні банки формують фундамент банківської системи. Вони забезпечують клієнтів широким спектром фінансових послуг, включаючи кредитування, депозитні операції, обмін валют та інвестиційні послуги. Для здійснення цих функцій комерційні банки використовують власний і залучений капітал, причому останній (депозити, міжбанківські кредити тощо) часто значно перевищує власний.

Комерційні банки функціонують на принципах комерційної діяльності, прагнучи максимізувати прибуток. Це зумовлює їхню економічну самостійність та конкуренцію між собою на грошовому ринку. Водночас така діяльність супроводжується численними ризиками: кредитними; валютними; процентними.

Отже, банківська система є невід’ємною частиною сучасної економіки, виконуючи функцію перерозподілу фінансових ресурсів. Її стабільність і ефективність значною мірою залежать від скоординованої діяльності центрального та комерційних банків, а також від регулювання і нагляду за їхньою діяльністю.

Комерційні банки в кожній країні істотно відрізняються по набору операцій та послуг, що надаються. Одні з них виконують широке коло операцій, охоплюють багато секторів грошового ринку та галузей економіки, тому вони отримали назву – універсальні. А інші виконують тільки окремі операції на ринку, обслуговуючи окремі галузі економіки – спеціалізовані. Класифікацію комерційних банків можна зобразити наступним чином (Рис. 1.1.)

Рис. 1.1. Класифікація комерційних банків

Джерело: побудовано автором на основі [14, с. 18]

Комерційні банки обслуговують насамперед підприємства та організації різних галузей народного господарства, а також фізичних осіб. Правовою формою їх організації є переважно акціонерна, даний вид банків складають першу групу універсальних банків.

Другу групу складають ощадні банки. Сучасні ощадні банки вирости з ощадних кас, які з'явилися в Європі ще в 18 столітті. Спочатку вони були не кредитними установами, а закладами забезпечення бідних – надавали можливість найбіднішим прошаркам населення надійно та під проценти відкласти мізерні заощадження «на резерв». У міру зростання заощаджень і збільшення процентних виплат по них, загострювалась проблема розміщення залучених коштів і вони змушені були надавати їх в позики, перетворюючись поступово в кредитні установи (банки) універсального чи сегментарного типу.

Кредитні товариства, або кооперативні банки, належать до універсальних банків, але мають свою специфіку. Вони створюються групами приватних осіб, пов'язаних спільними економічними інтересами чи членством у профспілках. Основна їхня функція – обслуговування потреб своїх членів шляхом залучення коштів і їх подальшого кредитування, що робить їх діяльність схожою до ощадних інститутів. Універсальні банки здійснюють широкий спектр операцій і обслуговують різні сектори грошового ринку. Водночас спеціалізовані банки зосереджуються на вузьких сегментах ринку або певних видах послуг. Наприклад, спеціалізовані банки можуть працювати з інвестиційними фондами, страхуванням або іпотечним кредитуванням, де потрібні особливі технічні навички та знання. Така діяльність часто є не вигідною для універсальних банків через низьку рентабельність чи специфічність ринку.

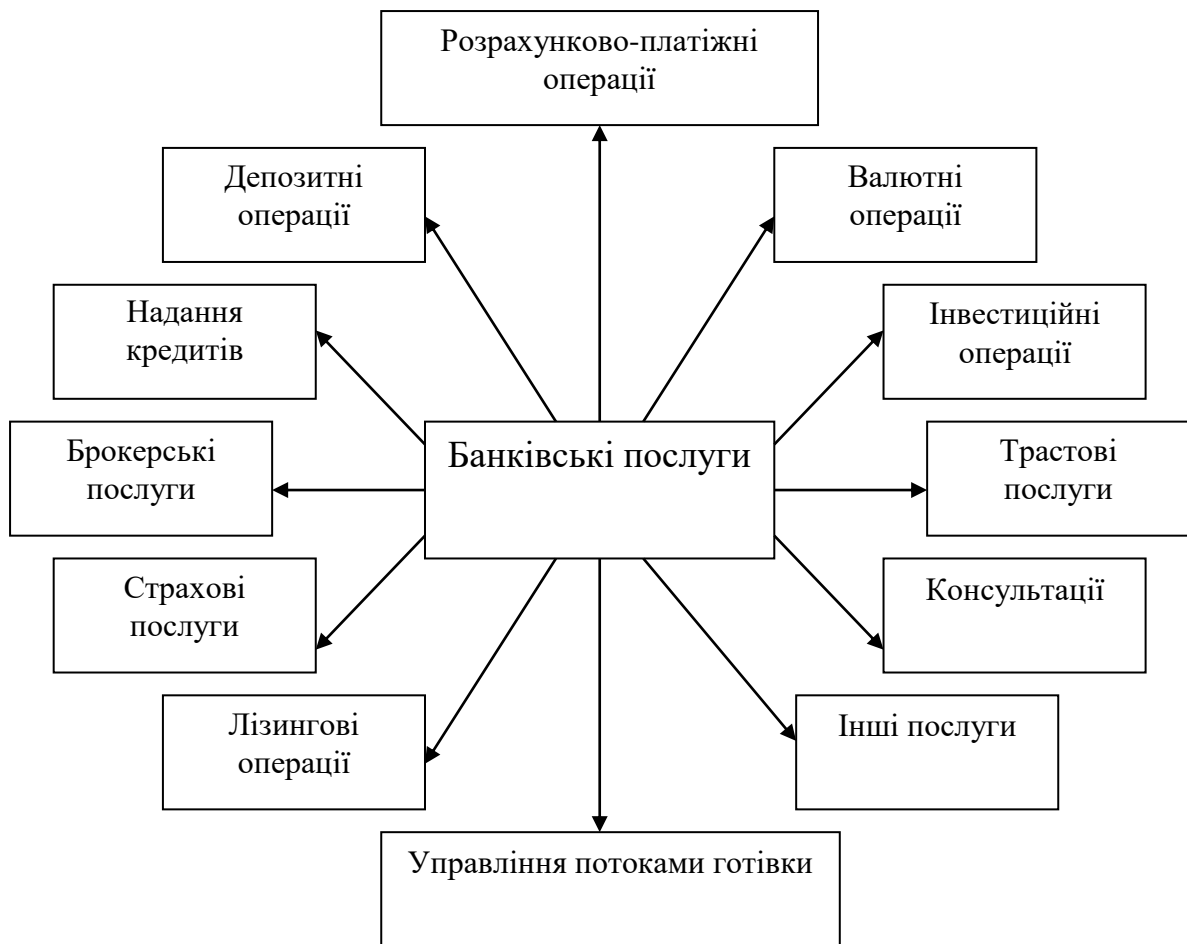
Операції комерційного банку поділяються на три основні види: пасивні операції, які забезпечують формування ресурсної бази банку, активні операції, спрямовані на розміщення ресурсів з метою отримання доходу, і банківські послуги, які забезпечують додатковий дохід і задовольняють

потреби клієнтів. Пасивні операції є фундаментом для діяльності банку, оскільки забезпечують необхідні ресурси понад власний капітал. У результаті пасивних операцій формується більша частина фінансових ресурсів банку, що свідчить про їх важливість. Пасивні операції поділяються на депозитні операції, до яких належить залучення коштів на поточні рахунки (до запитання), строкові депозити, ощадні рахунки та інші форми депозитів, а також недепозитні операції, які включають отримання додаткових коштів у разі потреби, наприклад, позички на міжбанківському ринку, кредити центрального банку та емісію банківських облігацій, векселів та інших зобов'язань.

Депозити є основним і стабільним джерелом ресурсів банку. За їх рахунок формується більша частина активів, які приносять дохід. У свою чергу, недепозитні кошти зазвичай залучаються для підтримання ліквідності банку у кризових ситуаціях. Вони є дорожчими і короткостроковими порівняно з депозитами. Пасивні операції відіграють ключову роль у діяльності комерційних банків, оскільки забезпечують основу для виконання активних операцій та надання послуг. Залучення депозитів залишається основним джерелом ресурсів, тоді як недепозитні кошти є додатковим інструментом для підтримки стабільності у складних ситуаціях. Баланс між цими джерелами фінансування є важливим для ліквідності, рентабельності та надійності банку.

Свої функції комерційні банки реалізують через виконання певного набору операцій. Коло операцій, які можуть виконувати сучасні комерційні банки представлено на Рис. 1.2:

Активні операції банків – це розміщення власних і залучених коштів з метою отримання доходу та забезпечення ліквідності. Вони безпосередньо пов'язані з пасивними операціями, адже банки під час розміщення коштів в активи повинні залишати частину ресурсів у формі обов'язкових і вільних резервів. Це дозволяє дотримуватися балансу між тривалістю вкладень в активи та термінами залучення коштів у пасивах.

Рис. 1.2. Операції комерційних банків

Джерело: власні дослідження автора

Крім того, кредитні операції банків формують додаткові кошти у пасивах, що вимагає комплексного підходу до управління активними й пасивними операціями як єдиного процесу. До активних операцій належать надання кредитів, інвестиції в цінні папери, формування касових залишків та резервів, а також створення інших активів, зокрема основних засобів (будівель, обладнання тощо).

Кредитні операції є ключовим видом активної діяльності банків, оскільки вони забезпечують значну частину доходів. Банки надають позики під зобов'язання клієнтів повернути кошти та сплатити проценти у визначені строки. Позики відіграють важливу роль у фінансуванні бізнесу та споживчого сектору. За строками кредитування розрізняють короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити, причому

тривалість впливає на ризик неповернення: чим довший строк, тим вищий ризик.

Вкладення у цінні папери – ще один важливий інструмент активних операцій. Вони дозволяють банкам підвищувати доходність, адже деякі цінні папери забезпечують вищий дохід, ніж кредити. Крім того, вони сприяють підвищенню ліквідності завдяки можливості швидкого продажу певних цінних паперів, які виконують роль вторинного резерву. Інвестиції у цінні папери також дозволяють диверсифікувати ризики шляхом придбання паперів різних емітентів. Додатковою перевагою є можливість виведення частини доходів з-під оподаткування, оскільки деякі види цінних паперів у певних країнах оподатковуються на пільгових умовах. Через інвестиції у цінні папери банки можуть також отримати частку у капіталі інших корпорацій чи банків [15, с. 221].

Формування касових залишків та резервів відіграє роль резерву ліквідності й кредитних ресурсів на випадок підвищення попиту на кредити. Це дозволяє банку швидко надати клієнту позику в межах доступного резерву, якщо це вигідно. Проте такий вид активів не приносить банку доходу, тому банки прагнуть мінімізувати його обсяг.

Окрім активних та пасивних операцій, банки надають різноманітні фінансові послуги, які не потребують залучення додаткових ресурсів. Ці послуги часто надаються у процесі виконання базових операцій. Доходи від таких послуг банки отримують у вигляді комісійних виплат. Для ефективного надання послуг необхідні високий професіоналізм персоналу та передові банківські технології.

Таким чином, банки є ключовою фінансовою інституцією для економіки, забезпечуючи управління грошовими ресурсами, надання кредитів, інвестиційні можливості та інші послуги, які сприяють поліпшенню економічного стану країни.

1.2. Поняття ліквідності комерційного банку: активи та пасиви

Ресурсна база банку та його ліквідність мають важливий взаємозв'язок, особливо під час війни. Військові дії знижують економічну активність, що впливає на зменшення депозитів і доходів клієнтів, основних джерел ресурсної бази. Водночас банки стикаються з підвищеним попитом на ліквідність через необхідність підтримки виплат, кредитування критично важливих галузей та зростання фінансових ризиків [16, с. 12].

Ліквідність комерційного банку характеризує здатність швидко трансформувати активи у грошові кошти або їх еквіваленти без значних втрат вартості. У банківській практиці поняття ліквідності поділяється на два основних аспекти:

1. Короткострокова ліквідність – здатність банку покривати короткострокові зобов'язання, такі як виплати за депозитами клієнтів, виплати за міжбанківськими кредитами та інші поточні фінансові зобов'язання.

2. Довгострокова ліквідність – спроможність банку підтримувати збалансованість активів і зобов'язань у довгостроковій перспективі, забезпечуючи стабільний грошовий потік.

Базельський комітет з питань банківського нагляду пропонує розглядати ліквідність комерційних банків як спроможність фінансувати зростання власних активів та своєчасно задовольняти свої зобов'язання без отримання збитків [17].

Національний банк України визначає поняття «ліквідність банку» як здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати) [18].

Дослідження поглядів українських економістів та науковців щодо визначення поняття «ліквідність банку» дозволить встановити загальне розуміння цього поняття.

Так, Дзюблюк О.В. та Рудан В.Я. розглядають це поняття з двох сторін.

1) У широкому розумінні – це його спроможність без втрат або з мінімальними втратами виконувати зобов'язання за пасивними операціями відповідно до їх строковості, а також забалансові зобов'язання щодо деяких видів активів, зокрема надання кредитів; 2) У вузькому розумінні – це такий стан активу і пасиву балансу банку, який дозволяє оперативну і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями [19].

На думку Міщенко В.І. та Сомик А.В., ліквідність банку – здатність банку своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання [20].

Мороз А.М. вважає, що це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань. Вона визначається збалансованістю між термінами і сумами погашення активів та термінами і сумами виконання зобов'язань банку, а також термінами та сумами інших джерел та напрямів використання коштів типу видачі кредитів та понесених витрат [4].

Примостка Л.О. під банківською ліквідністю розуміє його здатність швидко і в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах [7].

Івасів І.Б. ліквідність визначає як спроможність банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями та одночасним розширенням кредитної діяльності [1].

Таким чином, можна підсумувати, що більшість українських науковців схиляється до того, що ліквідність банку пов'язана зі здатністю своєчасно і повному обсязі задовольнити потреби у грошових коштах, а також виконувати свої зобов'язання.

Інші погляди щодо визначення цього поняття мають зарубіжні дослідники.

Так, Аллен Ф. Та Гейл Д. описують ліквідність як здатність банку здійснювати конвертацію активів в готівкові кошти з мінімальними витратами і без значного впливу на їх вартість. Також автори підкреслюють роль ліквідності на фінансових ринках і важливість ринкової ліквідності для забезпечення економічної стабільності [9].

Сінкі Дж. ліквідність визначав як здатність банку або іншої фірми, що надає фінансові послуги, забезпечити ліквідність через наявність високоліквідних і високомобільних фінансових активів [21].

Кіндлбергер Ч.П. вважає, що ліквідність – це здатність відразу продавати та купувати активи або товари таким чином, щоб ці операції здійснювалися за цінами, які склалися на ринку на той момент [22].

Є.Ф. Фама Ліквідність - це здатність швидко і з мінімальними втратами конвертувати наявні активи в гроші або формувати дохід [23].

Можна помітити, що в поглядах зарубіжних авторів виокремлюється визначення ліквідності банку як спроможності виконувати свої зобов'язання, якщо є наявність ліквідних активів або за рахунок залучених коштів без отримання великих втрат. При цьому, деякі науковці роблять акцент на вартості залучених коштів, на кризові періоди, на ринкові умови тощо.

У банківській діяльності виділяють кілька видів ліквідності:

1. Ринкова ліквідність – визначає можливість швидкого продажу активів на фінансових ринках без суттєвої втрати їхньої вартості.

2. Фінансова ліквідність – охоплює здатність банку залучати нові ресурси, наприклад, шляхом отримання кредитів на міжбанківському ринку або випуску боргових цінних паперів.

3. Операційна ліквідність – стосується забезпечення банком безперебійного виконання щоденних фінансових операцій.

На ліквідність комерційного банку впливають різноманітні внутрішні та зовнішні чинники [24].

Основними з них є:

1. Внутрішні чинники:

- *Структура активів і зобов'язань банку.* Висока частка високоліквідних активів (готівка, кореспондентські рахунки) сприяє підвищенню ліквідності.

- *Якість кредитного портфеля.* Ризикові або проблемні кредити знижують ліквідність, оскільки такі активи важко реалізувати.

- *Рівень капіталізації.* Вищий рівень власного капіталу забезпечує більшу стійкість банку до фінансових шоків.

2. Зовнішні чинники:

- *Макроекономічні умови.* Рівень інфляції, процентні ставки та економічне зростання впливають на доступність фінансових ресурсів.

- *Ринкова конкуренція.* У жорстких конкурентних умовах банку складніше залучати нові депозити чи інвестиції.

- *Регуляторна політика.* Вимоги центрального банку до резервів і нормативи ліквідності визначають рівень ліквідності банку [25].

Рівень ефективності управління активами і пасивами вважається одним із найважливіших чинників забезпечення стабільності, надійності, ліквідності та прибутковості банківської діяльності. У сучасних умовах жорсткої конкуренції, що супроводжує розвиток ринкової економіки, банки змушені постійно вдосконалювати методи та форми управління активами і пасивами. Це потребує не лише глибоких знань, накопичених у теорії та практиці, а й здатності знаходити нові, неординарні рішення в динамічному середовищі. Лише системний і інноваційний підхід до управління дає змогу банку залишатися конкурентоспроможним та забезпечувати стабільні умови для свого розвитку.

У сучасному світі банківська діяльність є однією з найбільш конкурентних сфер, тому рівень управління істотно впливає на успішність і життєздатність банківської установи. Управління активами і пасивами належить до стратегічного планування, яке включає визначення довгострокових завдань, розробку шляхів розвитку банку та реалізацію комплексу заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей [26].

Стратегічні завдання банку визначають основні напрями його розвитку. Як комерційна структура, банк має орієнтуватися на діяльність, що приносить прибуток. Величина цього прибутку залежить від ефективності управління обсягом і структурою активів та пасивів, співвідношення доходів і витрат, а також від загальної ефективності діяльності банку.

Управління активами і пасивами спрямоване не лише на досягнення короткострокових цілей, але й на забезпечення стабільної бази доходів. Це передбачає акцент на розвиток традиційних банківських послуг і довгострокове, комплексне обслуговування клієнтів. Такий підхід дозволяє банку зміцнити свої позиції на ринку, забезпечити фінансову стабільність і створити умови для подальшого зростання.

Таким чином, ефективне управління активами і пасивами є фундаментом успішної діяльності банку в конкурентному середовищі. Постійне вдосконалення цього процесу дозволяє банкам адаптуватися до змін, знаходити нові можливості для розвитку і підтримувати стабільність свого функціонування.

Активи банків – це кошти, які залучаються з метою отримання прибутку, підтримання ліквідності та забезпечення функціонування банку. До них належать засоби виробництва, кошти в касі та на кореспондентському рахунку. Активи банків класифікуються за рівнем ліквідності, прибутковості та ризикованості. Ліквідність активів визначається їх здатністю швидко трансформуватися у грошову форму, придатну для виконання зобов'язань банку перед вкладниками та кредиторами. Наприклад, готівка в касі банку має високий рівень ліквідності, оскільки її можна негайно використати для виплат клієнтам. Водночас довгостроковий кредит, виданий на будівництво офісного центру, має низьку ліквідність, адже його конвертація в готівкові кошти потребує значного часу.

Прибутковість активів також варіюється залежно від їх виду. Найбільший дохід приносять довгострокові кредити та інвестиції в цінні папери, однак такі активи зазвичай мають високий ступінь ризику. Водночас

активи з високою ліквідністю, як-от готівка або кошти на кореспондентському рахунку, менш прибуткові.

Особливістю банківських активів у порівнянні з активами виробничих компаній є значно менша частка матеріальних активів (наприклад, основних засобів) та висока частка активів у грошовій формі. Більшу частину активів банку становлять фінансові вимоги, такі як різноманітні позички, інвестиції у цінні папери тощо. Для виробничих компаній фінансові вимоги представлені переважно дебіторською заборгованістю, яку вони намагаються мінімізувати, і певною кількістю готівки, необхідної для забезпечення виплат.

Сутність банківських активів визначається їх роллю у функціонуванні економіки як фінансових посередників. Банки акумулюють тимчасово вільні кошти суб'єктів господарювання та розміщують їх на умовах повернення, строковості та платності серед тих суб'єктів, які потребують фінансування для підтримання виробничого процесу.

Основні завдання сучасного комерційного банку включають надання позик клієнтам, що потребує залучення коштів із різних джерел на відповідні терміни; виконання розрахунково-касового обслуговування та платежів; здійснення операцій із купівлі-продажу валюти як за дорученням клієнтів, так і за власний рахунок. Усі ці функції спрямовані на підтримання фінансової стабільності банку, забезпечення ліквідності та отримання доходу.

Для виконання своїх завдань банкам необхідно забезпечити залучення достатньої кількості коштів із різних джерел на різні терміни, досягти оптимального співвідношення термінів залучення і вартості коштів, а також раціонально розміщувати їх у різні види активів для отримання прибутку. Водночас важливо підтримувати необхідний рівень ліквідності та оптимізувати ризики. Ці цілі досягаються завдяки проведенню активних і пасивних операцій, що формують активи та пасиви банку.

Основу активів банків становлять дохідні активи – позики та довгострокові інвестиції в цінні папери. Хоча вони мають нижчу ліквідність

порівняно з резервами, їхня питома вага є ключовою для рентабельності банку. Частка кредитів у загальному обсязі активів може варіюватися від 20% до понад 80%, тоді як частка портфеля цінних паперів досягає 25-30%.

Кредитування є основною економічною функцією банків. Воно спрямоване на фінансування споживчих і інвестиційних потреб підприємств, фізичних осіб та державних організацій. Від ефективності виконання кредитних функцій залежить економічне становище регіонів, які обслуговує банк, оскільки кредити сприяють створенню нових підприємств, зростанню кількості робочих місць і підтриманню економічної життєздатності.

Однак кредитний портфель також є найбільшим джерелом ризиків. Серйозні фінансові труднощі банків часто виникають через проблеми з кредитами. У сучасних умовах для управління кредитним ризиком особливого значення набувають принципи раціонального кредитування, що включають ретельну оцінку об'єкта, суб'єкта, забезпечення, маржі та дохідності кредитних операцій. Позики є платними, а їх основою є договірні умови.

Пасиви банку, залежно від джерел походження, розрізняються за строками залучення і вартістю. Вони включають капітал банку, що є його власними коштами, і зобов'язання, які представляють собою кошти вкладників і кредиторів, передані у тимчасове користування.

Пасиви поділяються на залучені та запозичені кошти. Залучені кошти – це депозити фізичних і юридичних осіб, а запозичені – кредити, отримані банком від інших фінансових установ або за рахунок емісії боргових цінних паперів.

Пасиви за терміном залучення поділяються на такі групи: капітал (термін залучення не обмежений), довгострокові кошти (більше року), короткострокові кошти (менше року) та безстрокові зобов'язання (кошти до запитання, залишки на кореспондентських рахунках). Основними джерелами поповнення фінансового капіталу банку є прибутки минулих періодів, кошти від випуску акцій і облігацій, а також кредити.

Головним завданням управління активами і пасивами банку є формування такої структури, яка дозволяє досягти прийняттого рівня прибутковості без порушення вимог ліквідності. Це забезпечує стабільність банківської діяльності в умовах жорсткої конкуренції та мінливості фінансового ринку.

Отже, ми бачимо, що велике значення в діяльності будь-якого банку відіграють активи банку. За рахунок активів банку, що являють собою кошти залучені банком, банк може отримати прибуток, якщо надаватиме дані кошти у користування своїм клієнтам, саме активи банку є основним джерелом його функціонування.

Але робота з активами та пасивами тісно пов'язана з ризиками, які виникають в результаті діяльності банку, і проявляються у вигляді неповернення позики, погіршення макроекономічних показників діяльності банків, тому банкам необхідно створювати відповідні резерви, які б могли покрити витрати пов'язані з певними ризиками.

1.3. Принципи та цілі розробки механізму управління ліквідністю банківської установи

Ефективне управління ліквідністю є однією з ключових задач банківського менеджменту. Основні підходи до управління ліквідністю включають:

1. *Активний підхід* – фокусується на управлінні активами, включаючи підтримання оптимальної частки високоліквідних активів і контроль кредитного портфеля.

2. *Пасивний підхід* – акцентується на управлінні зобов'язаннями, зокрема залученні депозитів, випуску боргових зобов'язань і залученні фінансування на міжбанківському ринку.

3. *Збалансований підхід* – поєднує управління активами та зобов'язаннями з метою мінімізації ризиків і забезпечення стійкого фінансового стану.

Центральні банки та інші регулятори відіграють важливу роль у забезпеченні ліквідності банківської системи. У більшості країн існують нормативи, що встановлюють мінімальний рівень ліквідності, якого банки повинні дотримуватися. В Україні таке регулювання здійснює Національний банк.

Основні механізми регулювання включають:

1. *Обов'язкові резерви*. Банки зобов'язані тримати певний відсоток від залучених депозитів на рахунках у центральному банку.

2. *Вимоги до коефіцієнтів ліквідності*. Наприклад, міжнародні стандарти Базеля III зобов'язують банки підтримувати мінімальні значення LCR і NSFR [27].

3. *Операції центрального банку*. Інструменти монетарної політики, такі як рефінансування або операції на відкритому ринку, використовуються для підтримки ліквідності.

Незважаючи на важливість ліквідності, банки стикаються з численними викликами:

1. *Фінансові кризи*. У період економічних потрясінь ринки ліквідності стають нестабільними, і банкам складно залучати ресурси.

2. *Раптовий відтік депозитів*. Паніка серед клієнтів може спричинити «банківський набіг» (bank run), що швидко вичерпує ліквідність.

3. *Регуляторні обмеження*. Надмірно жорсткі вимоги до резервів можуть обмежити здатність банку ефективно використовувати активи.

Процес управління активами і пасивами банку спрямований на приведення структури його балансу у відповідність із стратегічними цілями. Цей процес включає формування стратегії та проведення заходів, які дозволяють збалансувати інтереси акціонерів банку та його клієнтів. Акціонери прагнуть отримати максимальний прибуток від вкладеного

капіталу у вигляді дивідендів, що стимулює керівництво банку до збільшення частки дохідних активів. Клієнти, навпаки, очікують високих відсотків за депозитами та низьких ставок за кредитами. Завдання керівництва банку – забезпечити прийнятний рівень доходу акціонерам і одночасно задовольнити потреби клієнтів.

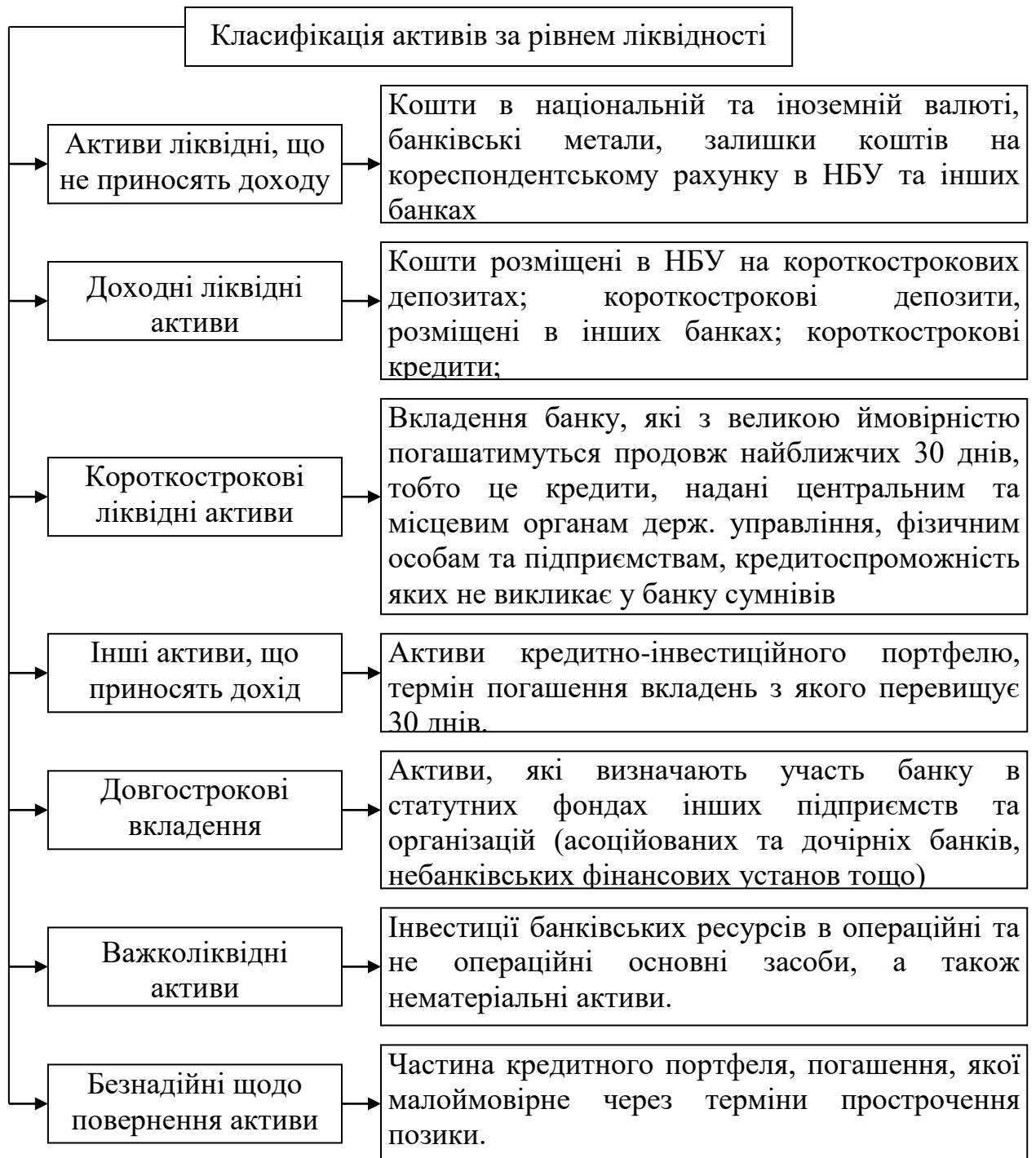
Банки отримують основний прибуток не з власних коштів, частка яких у пасивах є незначною, а від операцій із залученими ресурсами. Тому важливо запропонувати клієнтам конкурентоспроможні процентні ставки за депозитами та вигідні кредитні умови, що сприятимуть утриманню клієнтської бази. Втрата клієнтів через незадоволення їхніх потреб призводить до скорочення пасивів і зменшення ресурсів для формування дохідних активів.

Основним протиріччям в управлінні активами є необхідність балансування між ліквідністю та прибутковістю. Ліквідні активи, такі як готівка, не приносять значного доходу, тоді як прибуткові активи, наприклад довгострокові кредити чи інвестиції в цінні папери, відрізняються низькою ліквідністю. Завдання керівництва банку – формувати структуру активів так, щоб забезпечити стабільну ліквідність і досягти прийнятного рівня прибутковості.

Управління активами передбачає вибір методів і порядку розміщення залучених коштів для забезпечення рентабельності банку. Процес управління починається з розробки стратегічного плану банку, в якому визначаються основні напрямки його діяльності, фінансові показники, структура активів і пасивів. Цей план затверджується правлінням банку і служить основою для формування балансу.

Основні завдання управління активами та пасивами зводяться до двох ключових цілей: забезпечення ліквідності банку, необхідної для фінансової стійкості, та максимізації прибутковості банківських операцій. Для цього банк зобов'язаний підтримувати збалансовану структуру залучених ресурсів і вкладень. До активів, чутливих до змін процентної ставки, належать

короткострокові вкладення на грошовому ринку, а також урядові й муніципальні цінні папери, які можуть бути реінвестовані (Рис. 1.3).

Рис. 1.3. Класифікація активів банку за рівнем ліквідності

Джерело: побудовано автором на основі [28-30]

Ефективне управління активами та пасивами передбачає мінімізацію процентного ризику, який виникає через зміну ринкових ставок.

Регулювання структури активів і пасивів дозволяє банку залишатися конкурентоспроможним і фінансово стабільним навіть у динамічних умовах ринку. Таким чином, оптимальне управління цими показниками сприяє досягненню стратегічних цілей і забезпечує довгострокову прибутковість.

Наведена класифікація активів (рис. 1.3) дає змогу оцінити реальний потенціал ліквідності комерційного банку з точки зору наявності у нього коштів для виконання своїх платіжних зобов'язань. Сума залишків коштів за групами А1, А2, А3 визначає цей потенціал з точки зору можливостей виконання вимог клієнтів на вилучення коштів з поточних і депозитних рахунків або отримання кредиту.

З іншого боку, сумарна величина груп активів А4, А5, А6, А7 відображає той рівень вкладень, який негативно позначається на ліквідності банківського балансу. Співвідношення між сумами цих груп вказує на потенційні можливості банку розраховатися за платіжними зобов'язаннями при одночасному отриманні доходу від вкладення у відповідні активи.

До пасивів, чутливих до змін процентної ставки, належать депозитні сертифікати, які погашаються протягом року, депозитні рахунки грошового ринку, зобов'язання банку з плаваючими процентними ставками [31; 32].

Ефективне управління банківською ліквідністю вимагає створення системи щоденного збору та аналізу інформації про всі банківські операції. Це дозволяє класифікувати операції за групами активів, робити висновки і приймати управлінські рішення на рівні всього банку. Основою цього процесу є сучасні методи автоматичної обробки інформації, що реалізуються за допомогою спеціалізованих програмних продуктів.

Для забезпечення ефективності управлінських рішень, поряд із залученням фахівців середньої ланки, потрібен керівний орган, який координує роботу різних підрозділів, вирішує комплексні питання, виходячи за межі компетенції окремих структур, та забезпечує колегіальність у прийнятті рішень. Цю роль виконує комітет з управління активами і пасивами.

До складу комітету, зазвичай, входять голова правління, його заступники, відповідальні за управління активами і пасивами, керівники структурних підрозділів, що проводять активні операції (кредитне управління, управління цінних паперів, дилінг, економічний департамент), головний бухгалтер, скарбник, а також керівники найбільших філій.

Основні завдання комітету включають:

- визначення стратегії банку, затвердження стратегічних і оперативних планів, бюджетів та змін до них;
- аналіз ринкових тенденцій, зокрема динаміки процентних ставок, встановлення ставок за активними й пасивними операціями;
- оцінку основних показників діяльності банку: прибутковості активів і капіталу, чистої процентної маржі, спреду тощо;
- аналіз структури вкладень і зобов'язань з метою диверсифікації активів, запобігання надмірній концентрації ризиків та дотримання нормативів;
- оцінку ризиків (процентного, ліквідності, кредитного, валютного), визначення інструментів хеджування, розподіл ресурсів із врахуванням зваженого ризику;
- підготовку рекомендацій для правління банку, розробку директив і наказів для підпорядкованих підрозділів.

Основною метою управління активами є мінімізація процентного ризику та ризику ліквідності. Це досягається шляхом аналізу гепу (розриву між активами і пасивами за строками та ставками) і корекції строків залучення та розміщення коштів. Важливим завданням є здатність передбачати допустимі процентні ставки за активними операціями, що безпосередньо впливає на фінансовий стан банку.

Таким чином, управління активами і пасивами є ключовим елементом стратегії банку, спрямованим на підтримання ліквідності, мінімізацію ризиків і забезпечення стабільної прибутковості.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА ПРИКЛАДІ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

2.1. Сучасний стан банківської системи з позицій ліквідності та фінансової стійкості банківської установи

Ліквідність є фундаментом довіри до банківської системи. Її дефіцит може спричинити ланцюгову реакцію банкрутств, впливаючи на фінансову стабільність країни. Тому центральні банки та міжнародні організації приділяють особливу увагу моніторингу та регулюванню ліквідності.

За станом на 1 січня 2024 року ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 63 банки. Серед них 36 банків з вітчизняним (українським) капіталом (57,1% від кількості банків, які мали ліцензію НБУ), у тому числі 5 державних банків (7,9%). З іноземним капіталом створено 27 банків (42,9% від кількості банків, які мали ліцензію НБУ), у тому числі 19 банків (30,2%) – зі 100 відсотковим іноземним капіталом [33].

Фактор власника має ключове значення для поповнення капіталу та ліквідних ресурсів, що є базовим елементом стійкості банку в умовах стресу. Важливо зазначити, що жоден банківський фінансовий інститут в Україні, що належить державі або міжнародним холдингам, не був визнаний неплатоспроможним.

Надійність банку визначається його здатністю протистояти негативним чинникам, але вона не тотожна ймовірності дефолту. Навіть банк із високим рівнем надійності може зіштовхнутися з сильним впливом несприятливих і непередбачуваних обставин, що можуть спричинити його банкрутство. У той же час, банківська установа з помірним рейтингом може продовжувати функціонувати, якщо їй вдасться уникнути таких негативних впливів через

збіг сприятливих обставин. Окремо слід враховувати й політичні ризики, які також впливають на діяльність банків в Україні.

З початком повномасштабної війни росії проти України попит населення на кредитні ресурси суттєво скоротився. Кредитування корпоративного сектору підтримувалося завдяки удосконаленим державним програмам. Незважаючи на воєнні ризики, рівень ліквідності банків залишається стабільно високим. Збільшення обсягу коштів клієнтів у банках відбулося переважно за рахунок гривневих вкладів населення на вимогу. Водночас обсяг коштів корпоративного сектору скоротився, особливо в іноземній валюті.

У 2024 році банківський сектор України продемонстрував адаптацію до кризових умов. Банки забезпечували функціонування своїх мереж і відновлювали роботу відділень у звільнених регіонах.

Ліквідність системи посилювалася завдяки подальшому зростанню обсягів коштів клієнтів. Вперше з початку повномасштабної війни почали зростати строкові депозити в гривні, а строкові депозити в іноземній валюті відновили позитивну динаміку вперше з часів пандемії COVID-19.

Чистий кредитний портфель загалом скоротився, однак у державних банках обсяг корпоративних кредитів зростає завдяки запровадженню державних програм підтримки. Частка непрацюючих кредитів очікувано збільшилася, особливо в роздрібному сегменті.

Незважаючи на значні відрахування до резервів, банківський сектор завершив третій квартал 2024 року із прибутком після збитків у першій половині 2024 року, що стало можливим завдяки збереженню операційної ефективності.

Чистий прибуток банків (після сплати податків) за період січень-серпень 2024 року досяг 106,1 млрд грн, що на 11,6% більше в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Зростання чистого фінансового результату відбулося незважаючи на підвищення ставки оподаткування банків з 18% до 25%.

Чисті процентні доходи банків за вісім місяців 2024 року становлять 152,78 млрд грн, що на 18,2% перевищує показники за аналогічний період 2023 року.

Рентабельність банківського капіталу на 1 вересня 2024 року зросла до 47,2%, у порівнянні з 32,3% у вересні 2023 року. Нарахований податок на прибуток склав 30,7 млрд грн, що на 80,1% більше, ніж торік. За цей період банки сплатили податків на прибуток майже стільки ж, скільки за весь період 2017-2022 років разом.

Згідно з даними НБУ, банки мають двократний запас достатності капіталу всіх рівнів. Норматив достатності регулятивного капіталу становить 16,15% (при нормі не менше 8,5% до кінця 2024 року), капіталу першого рівня – 15,72% (норма не менше 7,5%), основного капіталу першого рівня – 15,71% (норма 5,625%).

У другому кварталі дохідність основних активів банків продовжувала знижуватися, зокрема, дохідність депозитних сертифікатів НБУ зменшилася, що супроводжувалося зменшенням обсягів таких вкладень. Ринкові ставки за ОВДП і кредитами також знизилися, але їх обсяги зросли. Завдяки нарощенню активів банки змогли зберегти високу чисту процентну маржу і збільшити доходи.

Операційний прибуток банківського сектору зріс помірно: операційні доходи за рік зросли на 15% у порівнянні з попереднім роком, а чистий операційний прибуток до формування резервів – на 19%. Основним чинником зростання доходів стало збільшення процентних надходжень як від високоліквідних активів, так і від кредитування.

Важливим фактором, що вплинув на значну різницю в прибутковості в порівнянні з 2023 роком, стали значно менші відрахування в резерви під збитки від активних операцій, які за рік скоротилися на 86%.

Загалом з початку повномасштабного вторгнення банки в Україні сформували резерви на суму 133 млрд грн, з яких у 2024 році – лише 17 млрд грн.

Як було досліджено раніше, на ліквідність комерційного банку впливають різноманітні внутрішні чинники, зокрема такі як структура активів та якість кредитного портфеля.

Розглянемо сучасний стан депозитів, що залучені у банківський сектор (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Депозити страховиків у державних банках України, 2024 рік

№ з/п	Назва банку	Обсяг депозитів, тис. грн.
1	Укргазбанк	1679739
2	Ощадбанк	1175892
3	Укрексімбанк	1075231
4	ПриватБанк	280832
5	СенсБанк	737542
х	ВСЬОГО	4949236

Джерело: побудовано автором на основі [33]

Розмір депозитів страховиків у державних банках зменшився з 4,34 млрд грн до 4,21 млрд грн, тоді як депозити в банках з іноземним капіталом скоротилися з 4,64 млрд грн до 4,12 млрд грн. Депозити в банках з приватним вітчизняним капіталом знизилися з 3,91 млрд грн до 3,61 млрд грн. Це свідчить про те, що депозитний портфель страхових компаній є диверсифікованим за різними категоріями власності банків (Див. Табл. 2.2).

Страховики життя незначно збільшили обсяг депозитів на 1,9%, довівши його до 3,48 млрд грн, що становить 35,5% від загального обсягу активів, забезпечених резервами зі страхування життя. Водночас обсяг валютних депозитів зменшився на 41,9%, досягнувши 860 млн грн.

Підвищення облікової ставки НБУ у червні 2024 року спонукало банки протягом кварталу підвищувати відсоткові ставки за депозитами як для фізичних осіб, так і для бізнесу. Унаслідок цього також зросли ставки за кредитами.

Депозити страховиків у іноземних банках в Україні, 2024 рік

№ з/п	Назва банку іноземних груп	Обсяг депозитів, тис. грн.
1	Креді Агріколь Банк	891889
2	Райффайзен Банк Аваль	585975
3	Ukrsibbank	559114
4	Кредобанк	543026
	ОТП Банк	319778
	Дойче Банк ДБУ	241202
	Правекс-банк	227726
	Ідея Банк	210158
	Прокредит Банк	199285
х	ВСЬОГО	4116587

Джерело: побудовано автором на основі [33]

Обсяг валютних роздрібних депозитів залишився практично без змін.

Водночас, обсяг коштів фізичних осіб у національній гривневій валюті зріс на 2,7%, здебільшого завдяки збільшенню залишків на рахунках у державних банках.

Зростання депозитних ставок стимулювало відновлення приросту строкових вкладів населення, які вперше з початку війни збільшилися на 2,2%. Запровадження НБУ можливості купівлі валюти для відкриття строкових валютних депозитів сприяло їхньому зростанню на 5,9% у доларовому еквіваленті.

Кошти приватного бізнесу у гривні зросли за квартал на 3,7%, тоді як у валюті зменшилися майже на 2% у доларовому еквіваленті. У зобов'язаннях банків домінують кошти клієнтів, частка яких становить 86,8%.

Депозити в доларах подешевшали найбільше для термінів понад рік – на 0,35 в.п., а їх середня дохідність склала 1,24% річних. Для строків до року зниження було меншим, однак прибутковість залишилася нижчою за 1%.

Середні ставки за депозитами в євро залишаються нижчими за 1%. Найвищу середню прибутковість забезпечують вклади строком до півроку – 0,76% річних. Для порівняння, у 2022 році найбільше зниження ставок спостерігалось для вкладів у євро на термін понад рік – на 0,42 в.п., до рівня 0,59% річних.

Вартість валютних депозитів і кредитів залишається на низькому рівні. Зміцнення гривні сприяло зменшенню доларизації депозитів, яка скоротилася до 40,7%.

Розглянемо сучасний стан депозитів від фізичних осіб, що залучені у банківський сектор (Табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Депозити фізичних осіб у банках України, 2024 рік

№ з/п	Назва банку	Обсяг депозитів, тис. грн.	
		всього	в іноземній валюті
1	ПриватБанк	290030221	71290846
2	Ощадбанк	128798695	37338642
3	Райффайзен Банк	53717596	16613267
4	СенсБанк	46258820	21944496
5	УНІВЕРСАЛ БАНК	44659365	14136963

Джерело: побудовано автором на основі [33]

Приріст депозитів корпоративного сектору збільшився на 22,8% (або 93,2 млрд грн.), до 501,5 млрд. грн. Депозити корпоративного сектору зросли як у національній валюті (на 18,6%, або 50,5 млрд грн.), так і в іноземній (на 31,3%, або 42,7 млрд грн.).

Розглянемо сучасний стан депозитів від юридичних осіб, що залучені у банківський сектор (Табл. 2.4).

Банківський сектор залишався прибутковим на операційному рівні, незважаючи на воєнні дії, завдяки зниженню витрат. Операційний дохід поступово відновлюється.

Депозити юридичних осіб у банках України, 2024 рік

№ з/п	Назва банку	Обсяг депозитів, тис. грн.
1	Укргазбанк	108312973
2	ПриватБанк	70446043
3	Укрексімбанк	60992565
4	Ощадбанк	58566989
5	УКРСИББАНК	33928460

Джерело: побудовано автором на основі [Рейтинг]

Однак, слід зазначити, що втрати через кредитний ризик будуть зростати надалі. Фінансові установи почали визнавати кредитні збитки і враховувати вплив негативних подій, таких як втрата доходів, руйнування активів і заставного майна, а також погіршення платоспроможності позичальників, на якість своїх портфелів.

Разом з тим, Національний банк України закликає комерційні банки своєчасно оцінювати кредитні збитки, повністю відображати вплив негативних подій на активи та, за можливості, здійснювати виважену реструктуризацію для полегшення боргового навантаження позичальників і зміцнення банківського сектору .

За результатами стрес-тестів НБУ стало очевидно, що українським банкам необхідно збільшити капітал більш, ніж на 100 млрд грн. Частка проблемних кредитів у системі перевищила 50%. Банки зіштовхнулися з валютними викликами: необхідністю погашати термінові валютні депозити на тлі різкого зниження платоспроможності позичальників за валютними кредитами. У відповідь банківські установи підвищують ставки за такими кредитами, звертаються до міжбанківського ринку або отримують підтримку від материнських компаній.

Чистий гривневий корпоративний кредитний портфель у жовтні 2024 року зростав четвертий місяць поспіль після спаду, спричиненого

повномасштабною війною. Частка кредитів малим і середнім підприємствам у цьому портфелі досягла 55%.

Чистий роздрібний кредитний портфель у гривні також продовжував зростати, головним чином завдяки відновленню карткового кредитування. У III кварталі 2024 року помітно збільшилися обсяги чистих іпотечних кредитів – на 18,7%, що було зумовлено активністю за програмою «ЄОселя».

Банки протягом трьох кварталів майже не мали кредитних втрат. Частка проблемних кредитів знизилася через списання заборгованостей фізичних осіб і перекласифікацію окремих великих корпоративних позик у працюючі.

Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі становила 36,1%, що на 1,3 відсоткових пункти нижче показника на 1 січня 2024 року. Ключовий фактор скорочення частки NPL – зростання працюючого кредитного портфеля, який протягом I кварталу 2024 року зріс на 34,6 млрд грн, або на 3,1%.

Обсяг проблемних кредитів зменшився на 2 млрд грн, досягнувши 420,3 млрд грн, головним чином завдяки списанню банками з українським приватним капіталом непрацюючих роздрібних позик. Витрати банків на формування резервів залишаються низькими, а рівень дефолтів продовжує знижуватися.

Портфель чистих гривневих корпоративних кредитів зростає вже три квартали поспіль, зокрема поза межами державних програм, що пов'язано зі збільшенням попиту на кредити в умовах відновлення бізнес-активності. Також продовжують зростати обсяги роздрібних незабезпечених споживчих та іпотечних позик.

Перед початком повномасштабного російського вторгнення в Україну частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі стабільно знижувалася з 2018 року, з 55% до 27% на 1 березня 2022 року. Частка коштів клієнтів, як основного джерела фінансування банків, зростає вже четвертий квартал поспіль. Усі банки активно залучали гривневі ресурси.

Привабливі депозитні ставки продовжували стимулювати збільшення строкових заощаджень населення в гривні, хоча темпи зростання поступово сповільнювалися.

Незважаючи на зниження облікової ставки, банки залишалися мотивованими залучати строкові депозити завдяки вищим ставкам за тримісячними депозитними сертифікатами НБУ та підвищеним резервним вимогам до поточних коштів. Це уповільнило зниження ставок за вкладками, пов'язаних зі зміною облікової ставки. Чисті активи банків зросли на 7,5%, перевищивши довоєнний рівень, в основному завдяки депозитним сертифікатам НБУ.

Водночас спостерігалось скорочення чистого кредитного портфеля: через дорезервування – у гривні, а через погашення позик – у валюті. Чисті гривневі корпоративні кредити за квартал зменшилися на 2,2%, а валютні – на 10% у доларовому еквіваленті. Лише державні банки збільшили гривневе кредитування бізнесу – на 4,3% за квартал.

Розглянемо сучасний стан кредитів для фізичних осіб, що залучені у банківський сектор (Табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Кредити для фізичних осіб у банках України, 2024 рік

№ з/п	Назва банку	Обсяг кредитів, тис. грн.
1	ПриватБанк	73596983
2	СенсБанк	34031442
3	УНІВЕРСАЛ БАНК	25322664
4	ПУМБ	22257611
5	Ощадбанк	17744422

Джерело: побудовано автором на основі [33]

Чистий роздрібний кредитний портфель скоротився на 13,8% як за рахунок зменшення обсягів кредитування, так і через зростання резервів.

Розглянемо сучасний стан кредитів для юридичних осіб, що залучені у банківський сектор (Табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Кредити для юридичних осіб у банках України, 2024 рік

№ з/п	Назва банку	Обсяг кредитів, тис. грн.
1	ПриватБанк	184010558
2	Укрексімбанк	109148179
3	Ощадбанк	95478213
4	Укргазбанк	52955713
5	ПУМБ	38093892

Джерело: побудовано автором на основі [33]

Основними факторами прибутковості банківського сектору стали зростання доходів завдяки поступовому відновленню діяльності банків і відносно невеликі обсяги доформування резервів. Операційний дохід банків зріс на 48% у річному вимірі.

Чистий процентний дохід збільшився на 41% за рік, оскільки процентні доходи зросли швидше, ніж витрати, пов'язані з підвищенням ставок за депозитами. Чистий комісійний дохід також зріс на 20% порівняно з минулим роком.

Відновлення обсягів банківських послуг відбувається паралельно з поживленням економічної активності, навіть після ударів по енергетичній інфраструктурі наприкінці минулого і на початку поточного року.

Ще одним фактором підвищення рентабельності стало значне збільшення прибутку від операцій з іноземною валютою, який у 2,3 рази перевищив показник попереднього року. Чистий операційний прибуток до вирахування резервів подвоївся і склав 45,9 млрд грн.

Резерви на можливі втрати від агресивної операційної діяльності знизилися на 82% порівняно з попереднім роком, а резерви за безнадійними та сумнівними боргами - на 90%. З початку повномасштабного вторгнення

банки створили резерви на можливі втрати за кредитами на загальну суму 108 мільярдів гривень.

Рентабельність капіталу сектору склала 58% порівняно з -0,25% минулого року. Корпоративний податок, понесений протягом кварталу, перевищив відповідний річний показник за 2021 рік, найприбутковіший рік.

Прибутковість банку зумовлена високою операційною ефективністю. Процентні доходи продовжують зростати, комісійні доходи поступово відновлюються, а доходи від курсової різниці та доходи від оцінки цінних паперів значно покращили загальні показники. Співвідношення операційних витрат і доходів (CIR) знизилося до 36,5% у звітному кварталі з 44,6% за аналогічний період минулого року.

Водночас військові втрати змусили банки створювати значні резерви: у III кварталі 2024 року резерви за кредитами становили 33,5 млрд грн, а резерви за цінними паперами - 7,1 млрд грн. Резерви продовжать зростати, оскільки процес оцінки реальної якості активів триватиме.

Найбільший приріст отримали: ПриватБанк (54,46 млрд грн), Ощадбанк (11,56 млрд грн), Райффайзен Банк (7,4 млрд грн), Укрсиббанк (6,86 млрд грн), ПУМБ (6,69 млрд грн), ОТП Банк (5,44 млрд грн.), Сітібанк (5,37 млрд грн.), Сенс Банк (5,25 млрд грн.), Укрексімбанк (4,9 млрд грн.) і Універсалбанк (4,95 млрд грн.).

Серед збиткових банків - Правекс Банк (17 млн грн.), Мотор Банк (-45,7 млн грн.), Оксі Банк (-22,39 млн грн.) і Альпарі Банк (-4,69 млн грн.).

Результати оцінки свідчать, що комерційні банки загалом адекватно оцінюють кредитний ризик: коригування пруденційних резервів на основі результатів AQR становило лише близько 1%, коригування на основі результатів перевірки вартості застави - 0,5%, а екстраполяція результатів AQR на весь кредитний портфель деяких банків становила менше ніж 0,5%. Результати AQR були такими. Жодне з цих коригувань не справило істотного негативного впливу на капітал банків.

2.2. Аналіз упровадження нормативних вимог управління банківською ліквідністю згідно Стандартів Базеля III

Ліквідність банківської системи представляє сукупність наявних ліквідних коштів, що використовуються для обслуговування розрахунково-платіжних відносини в економіці країни, в тому числі можливість надавати нові кредити. Вона формується під впливом ліквідності суб'єктів-комерційних банків, центрального банку і держави [2, с. 7; 34].

Надлишкова банківська ліквідність до фінансової кризи 2008 року розглядалася експертами банківського сектору як позитивне явище, тоді як її дефіцит вказував на ризикову діяльність і втрату довіри до банку з боку контрагентів. Однак, наразі наявність зайвої ліквідності банківських установ свідчить про неефективне використання вільних ресурсів банку, що може призвести до збитків та поступового витрачання ресурсів. Надмірна ліквідність банківської системи знижує ефективність інструментів монетарної політики. При цьому зайвий ліквідний ресурс у банківській системі створює інфляційний тиск в економіці, оскільки інфляція виникає внаслідок постійного збільшення грошової маси без відповідного економічного зростання, що призводить до підвищення цін [16, с. 14].

З метою покращення фінансової стабільності і ресурсної бази банківських установ Національний банк України запровадив пруденційні нормативи ліквідності на консолідованій основі – коефіцієнти покриття ліквідністю (LCR_к) та чистого стабільного фінансування (NSFR_к). Ці нормативи для банків запроваджені в Україні у 2018 та 2019 роках відповідно [35; 36].

Упровадження нормативів LCR_к та NSFR_к для банківських груп є черговим кроком до наближення нормативно-правових актів Національного банку до стандартів Європейського Союзу.

Норматив LCR_к відображає мінімально необхідний рівень ліквідності банківської групи для покриття чистого очікуваного відпливу грошових

коштів протягом 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію, NSFRк – мінімально необхідний рівень стабільного фінансування банківської групи на горизонті один рік.

Базель III – це міжнародна регуляторна база, розроблена Базельським комітетом з банківського нагляду після фінансової кризи 2008 року. Її мета – підвищити стійкість банків до фінансових потрясінь, посилити вимоги до капіталу та ліквідності, а також зменшити системний ризик. Ліквідність банку згідно з Базелем III є ключовим елементом для забезпечення стабільності банківської системи та уникнення дефолтів через недостатню ліквідність [27].

Мета впровадження Базельських стандартів має двоїсте призначення. По-перше, це зменшення ризику дефіциту ліквідності у короткостроковій перспективі (LCR). По-друге, стабілізація фінансування активів у довгостроковій перспективі (NSFR).

До ключових принципів Базеля III відносять:

- 1) збереження балансу між активами та пасивами;
- 2) формування стійкої фінансової структури;
- 3) готовність до подолання кризових ситуацій.

Ліквідність банку згідно Базеля III – це здатність виконувати свої фінансові зобов'язання вчасно та в повному обсязі. Вона є показником фінансової стійкості банку та залежить від здатності швидко перетворювати активи у грошові кошти без значних втрат [17].

До основних видів ліквідності згідно Базеля III відносять:

1. Короткострокова ліквідність (до 30 днів), яка дозволяє банку виконувати поточні зобов'язання.
2. Довгострокова ліквідність (понад 30 днів), яка забезпечує стійкість у довгостроковій перспективі.

Таким чином, Базель III впровадив два ключові коефіцієнти ліквідності, спрямовані на забезпечення стійкості банків до фінансових потрясінь:

1. *Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR, Liquidity Coverage Ratio).*

Мета даного індикатора – забезпечити ситуацію, щоб банк мав достатню кількість високоліквідних активів для покриття чистого відтоку коштів протягом 30 днів у стресових умовах.

Коефіцієнт покриття ліквідністю розраховується за формулою:

$$LCR = \frac{\text{Високоліквідні}_\text{активи}_\text{(HQLA)}}{\text{Чистий}_\text{віддік}_\text{коштів}_\text{за}_\text{30}_\text{днів}} \geq 100\% \quad (2.1)$$

Слід зазначити, що коефіцієнт LCR (Liquidity Coverage Ratio) забезпечує короткострокову ліквідність.

2. *Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR, Net Stable Funding Ratio)*

Мета даного індикатора – забезпечити ситуацію, щоб банк мав стабільне фінансування для покриття своїх активів та операцій протягом одного року

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування розраховується за формулою:

$$NSFR = \frac{\text{Доступне}_\text{стабільне}_\text{фінансування}_\text{(ASF)}}{\text{Необхідне}_\text{стабільне}_\text{фінансування}_\text{(RSF)}} \geq 100\% \quad (2.2)$$

Слід зазначити, що коефіцієнт NSFR (Net Stable Funding Ratio) забезпечує довгострокову ліквідність.

Ці показники були запроваджені для підвищення надійності банків і зменшення ризику ліквідності на глобальному рівні.

Розглянемо детальніше вищезазначені коефіцієнти.

1. Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR, Liquidity Coverage Ratio) визначає здатність банку покривати свої зобов'язання протягом 30 днів у стресових умовах, маючи достатній запас високоліквідних активів (HQLA).

LCR складається з двох основних компонентів:

Перший компонент – *Високоліквідні активи* (High-Quality Liquid Assets, HQLA) – це активи, які легко реалізуються без значної втрати вартості та поділяються на два рівні:

- Активи першого рівня (Tier 1): державні цінні папери (облігації), резерви у центральному банку (вага 100%).
- Активи другого рівня (Tier 2): облігації (корпоративні) високого інвестиційного рейтингу, акції (вага 50-85%).

Другий компонент – *Чистий відтік коштів* (Net Cash Outflows) – це очікуваний відтік коштів мінус очікуваний приплив за стресових умов протягом 30 днів. Розраховується на основі контрактних зобов'язань і поведінкових моделей.

Вимоги до коефіцієнт LCR полягають у тому, що він має досягти значення 100% і більше та мати запас HQLA для покриття короткострокових потреб.

Отже, можна підвести загальний висновок за даним коефіцієнтом, який полягає у тому, що він забезпечує фінансову стабільність навіть у періоди паніки на банківському ринку або економічних, фінансових чи інших криз. Також, він стимулює банки утримувати високоліквідні активи та зменшує ризик «банківського набігу» (bank run), коли клієнти масово вилучають депозити, що особливо гостро відчувалось в Україні після іпотечно-фінансової кризи 2008 року.

2. Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR, Net Stable Funding Ratio) визначає спроможність банку забезпечити фінансування активів у довгостроковій перспективі (1 рік).

NSFR, як і попередній коефіцієнт, складається з двох основних компонентів:

Перший компонент – *Доступне стабільне фінансування* (ASF) – це власний капітал банку, довгострокові депозити, стабільні джерела фінансування з високою прогнозованістю.

Другий компонент – Необхідне стабільне фінансування (RSF) – це фінансування, потрібне банківській установі для покриття активів та позабалансових зобов'язань, залежно від їх ліквідності та терміну.

Вимоги до коефіцієнт NSFR полягають у тому, що його значення повинно бути 100% і більше та має забезпечуватися збалансованістю між довгостроковими активами та пасивами.

Отже, можна підвести загальний висновок за даним коефіцієнтом, який полягає у тому, що він зменшує залежність банків від короткострокових джерел фінансування. Також, він забезпечує стабільність банку у довгостроковій перспективі та сприяє узгодженню строків активів і зобов'язань банківської установи.

З точки зору Базеля III важливим є розгляд вимог, що висуваються до високоліквідних активів (HQLA). Так, активи, які враховуються в HQLA, повинні відповідати таким критеріям:

1. Ліквідність – полягає у легкій і швидкій реалізації на ринку.
2. Стійкість до цінових коливань – мати низьку волатильність.
3. Доступність – полягає у можливості використання у будь-який момент для виконання зобов'язань банку.

Розглянемо поділ на компоненти активів у системі HQLA (Табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Класифікація активів у HQL

Рівень активу	Приклади активу	Зважена вартість активу
Tier 1	Державні цінні папери, резерви Центрального банку	100%
Tier 2A	Облігації інвестиційного рейтингу	85%
Tier 2B	Корпоративні облігації, акції	50%

Джерело: власні дослідження автора

Впровадження LCR та NSFR у практиці полягає у виконанні певних дій, визначених сутнісними характеристиками цих показників.

Заходи для виконання LCR полягають у наступному:

1. Оптимізація структури пасивів для зменшення короткострокового відтоку коштів.

2. Використання інструментів хеджування ризиків.

Стратегії для виконання NSFR полягають у наступному:

1. Залучення довгострокових депозитів і стабільного фінансування.

2. Перегляд строковості активів.

3. Зменшення залежності від короткострокових міжбанківських позик.

Не дивлячись на важливість впровадження стандартів ліквідності згідно Базеля III, можна виокремити виклики цього процесу.

Насамперед, це *складність управління активами*. Банкам потрібно утримувати достатній обсяг високоліквідних активів, що може знижувати прибутковість.

Далі, можна виділити *зростання витрат*. Виконання нормативів Базеля III вимагає модернізації систем управління та впровадження нових технологій.

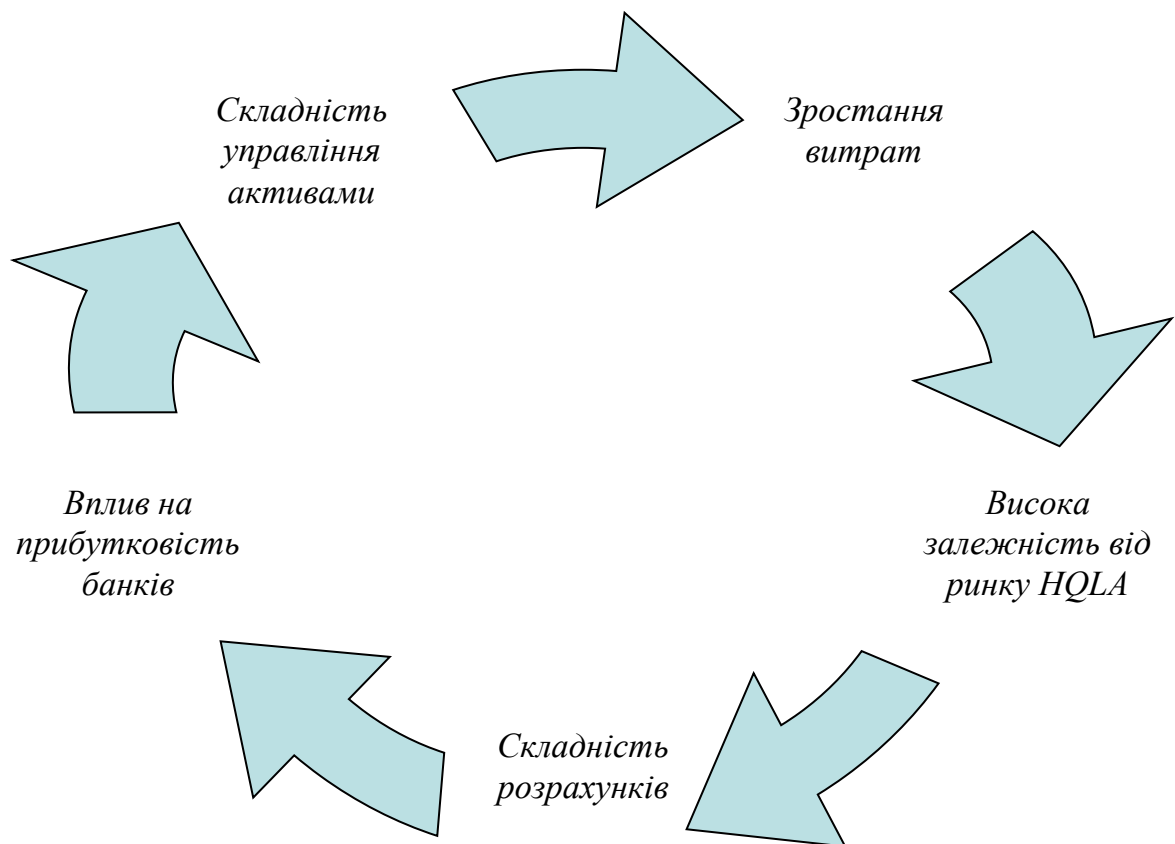
Наступний виклик пов'язаний з *впливом на малий бізнес*. Менші банки можуть відчувати труднощі у виконанні вимог через обмежений доступ до стабільного фінансування.

Четвертий виклик полягає у *високій залежності від ринку HQLA*. Причинами цього є дефіцит державних цінних паперів у деяких країнах і вплив високого попиту на активи Tier 1, що може збільшити їхню вартість.

Далі, це *вплив на прибутковість банків*. Підтримка великої частки високоліквідних активів знижує рентабельність банківської установи. Довгострокове фінансування часто дорожче за короткострокове.

І, насамкінець, це *складність розрахунків*. Тут мова йде про необхідність точного прогнозування відтоку коштів, а також обов'язкове врахування різноманітних стресових сценаріїв.

Схематично недоліки запровадження стандартів ліквідності згідно Базеля III можна візуалізувати на Рис. 2.1.

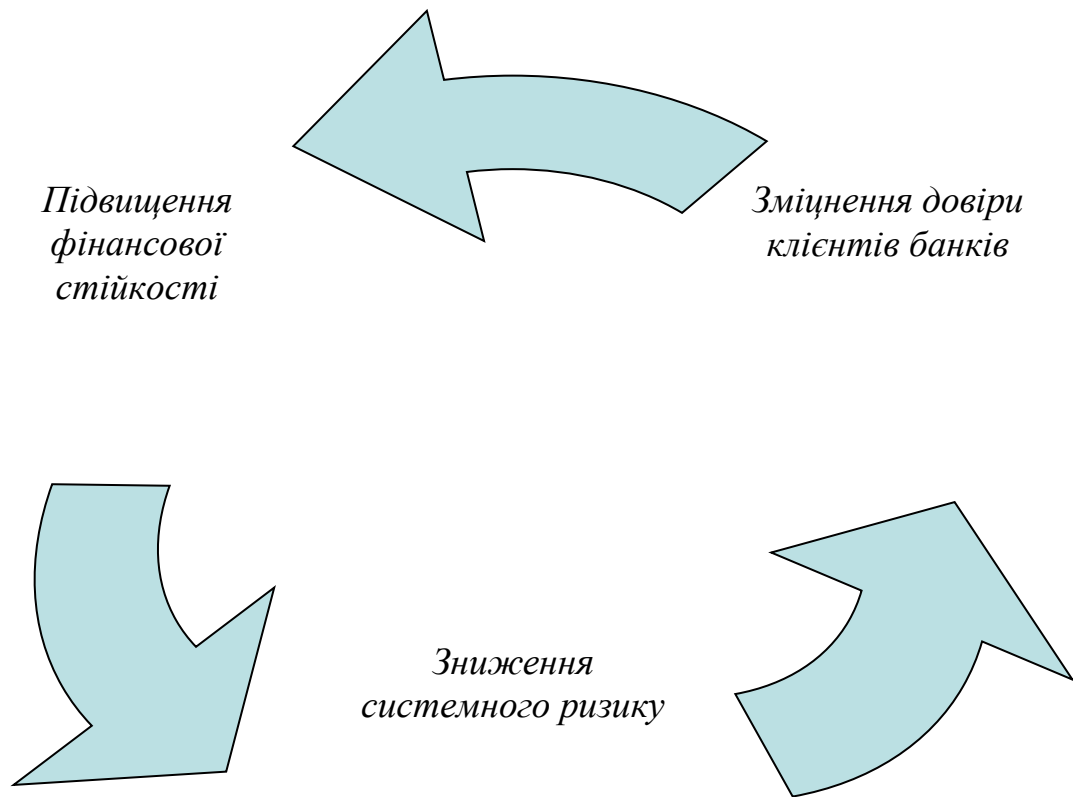
Рис. 2.1. Бар'єри на шляху до виконання стандартів банківської ліквідності Базеля III

Джерело: власні дослідження автора

Однак, слід також зазначити, що впровадження стандартів ліквідності згідно Базеля III надає суттєві переваги комерційним банкам. До них належать:

1. Підвищення фінансової стійкості банківських установ. Комерційні банки краще підготовлені до кризових ситуацій.
2. Зміцнення довіри клієнтів банків. Відповідність стандартам Базеля III підвищує репутацію банку.
3. Зниження системного ризику. Створює засади для зменшення ризиків дефолтів і негативного впливу на всю банківську систему.

Схематично переваги запровадження стандартів ліквідності згідно Базеля III можна візуалізувати на Рис. 2.2.

Рис. 2.2. Переваги стандартів банківської ліквідності Базеля III

Джерело: власні дослідження автора

Проаналізувавши впровадження стандартів банківської діяльності, можна зробити висновок, що Базель III суттєво змінив стратегії управління ліквідністю. Це призвело до змін у структурі активів, що проявилось у підвищенні частки високоліквідних активів і скорочення обсягу ризикових інвестицій.

Змінився підхід до банківського планування у сторону збільшення його ролі та важливості. У цьому контексті комерційні банки впроваджують активні системи управління ризиками ліквідності. У геометричній прогресії зростає значення фінансового моделювання банківської діяльності.

У цілому, відбувається підвищення стійкості банківської системи в економічному середовищі держави. При цьому зменшується ймовірність криз ліквідності, а також покращується довіра клієнтів до банківської системи.

Отже, ліквідність банків за стандартами Базеля III є основним елементом забезпечення фінансової стабільності. Завдяки запровадженню LCR і NSFR комерційні банки стають більш стійкими до кризових ситуацій, зменшується ризик їхньої неплатоспроможності. Водночас виконання цих вимог вимагає значних зусиль у сфері управління активами, планування фінансів і адаптації до нових реалій фінансових ринків.

Таким чином, впровадження принципів ліквідності за Базелем III не лише сприяє зміцненню банківської системи, але й створює нові виклики для її учасників. Банки мають постійно вдосконалювати свої стратегії, щоб відповідати суворим нормативам і забезпечувати стабільний розвиток у динамічному фінансовому середовищі.

Ліквідність банку згідно з Базелем III є основою для забезпечення стійкості банківської системи. Завдяки нормативам LCR і NSFR банки стають більш захищеними від короткострокових і довгострокових ризиків ліквідності. Водночас виконання цих вимог ставить перед банками нові виклики, які потребують адаптації та впровадження інновацій.

Упровадження нормативів LCR_к та NSFR_к для банківських груп є черговим кроком до наближення нормативно-правових актів Національного банку до стандартів Європейського Союзу [16, с. 18; 37].

Успішне впровадження стандартів Базеля III сприяє зміцненню фінансової системи, забезпечує її стабільність та підвищує довіру інвесторів і клієнтів до банківських установ. Національний банк України вимагає від банків проводити виважену оцінку кредитних ризиків, раціональну реструктуризацію боргів і коректного визначати вартість заставного майна.

2.3. Вплив ліквідності на стабільність комерційного банку на прикладі АТ «Райффайзен Банк»

Ресурсна база банку та його ліквідність мають критичний зв'язок, особливо під час війни в Україні. Військові дії знижують економічну активність, що впливає на зменшення депозитів і доходів клієнтів, основних джерел ресурсної бази. Водночас банки стикаються з підвищеним попитом на ліквідність через необхідність підтримки виплат, кредитування критично важливих галузей та зростання фінансових ризиків. Національний банк України впроваджує спеціальні інструменти, зокрема рефінансування, для забезпечення ліквідності. Збалансована ресурсна база дозволяє банкам підтримувати довіру клієнтів і стабільність фінансової системи навіть в умовах кризи. Таким чином, ефективне управління ліквідністю є ключовим для функціонування банківської системи у воєнний час.

Проведемо дослідження впливу ліквідності комерційного банку на його стабільність на прикладі Акціонерного товариства «Райффайзен Банк», який має статус системно важливого банку.

27 березня 1992 року банк було засновано Національним банком України як відкрите акціонерне товариство згідно із законодавством України; у квітні 1994 року банк було перереєстровано як акціонерне товариство «Поштово-пенсійний банк «Аваль»; 2006 року, після внесення змін до законодавства України, банк було перереєстровано як відкрите акціонерне товариство Райффайзен Банк Аваль, а 2009 року перереєстровано на публічне акціонерне товариство; 2018 року Райффайзен Банк Аваль було перереєстровано на приватне акціонерне товариство; 17 червня 2021 року Юридичну назву банку було змінено на ТОВ «Райффайзен Банк».

Сьогодні юридичне найменування банку – ТОВ «Райффайзен Банк», офіційне скорочене найменування – АТ «Райффайзен Банк» [38].

Організаційно-правова форма банку – акціонерне товариство, тип – закрите акціонерне товариство, з такими органами управління:

- 1) Загальні збори акціонерів – вищий орган управління;
- 2) Наглядова рада банку – наглядовий орган;
- 3) Правління банку (далі – «Правління») – виконавчий орган.

Важливим етапом у процесі забезпечення ліквідності комерційного банку є аналіз та управління ліквідністю банку. Ризик ліквідності зазвичай зумовлений незапланованим скороченням або зміною джерел фінансування, а також нездатністю передбачити або врахувати зміни ринкових умов, які впливають на можливість швидкого продажу активів з мінімальними втратами у вартості.

Розглянемо динаміку показників ліквідності АТ «Райффайзен Банк» за січень-листопад 2024 року в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Показники нормативів ліквідності АТ «Райффайзен Банк»

Норматив	Нормативне значення	Період		
		01.01.2024	01.06.2024	01.11.2024
Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ})	$\geq 100\%$	228,64	290,94	302,80
Коефіцієнта покриття ліквідності в іноземній валюті (LCR _{ів})	$\geq 100\%$	235,00	499,82	433,44
Коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)	$\geq 100\%$	198,91	215,95	192,73

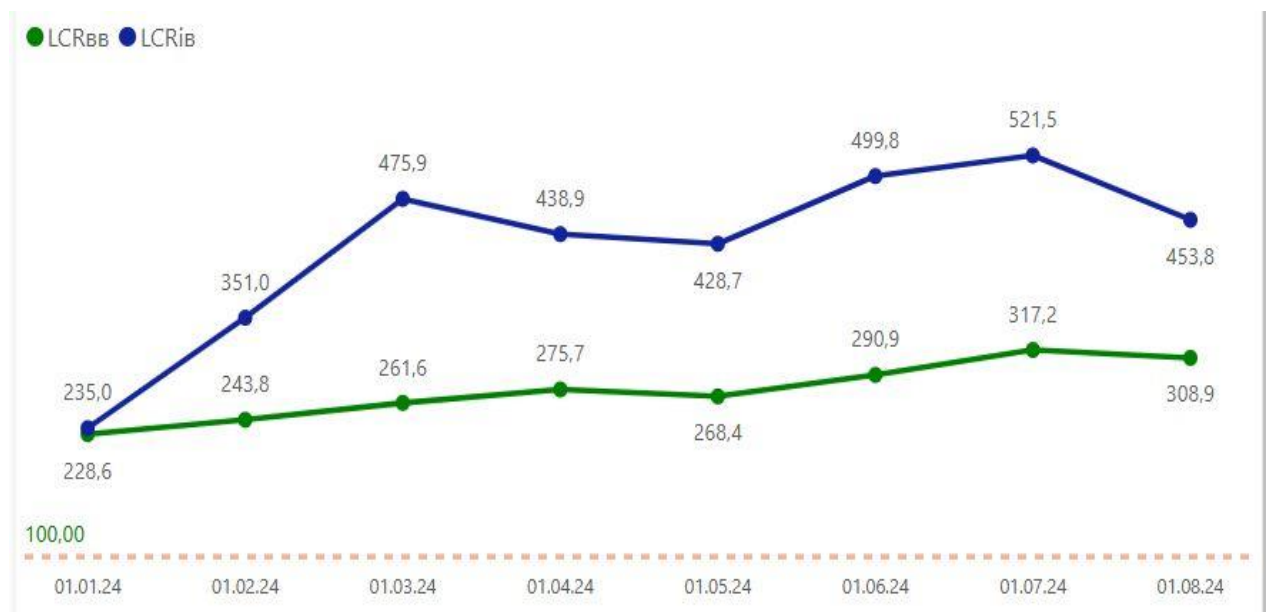
Джерело: складено автором на основі [39]

З даних таблиці 2.8 можна зробити висновок, що ліквідність банку за відповідними коефіцієнтами протягом досліджуваного короткострокового періоду відповідала нормативам і навіть перевищувала встановленому значенню нормативів у середньому по кожному нормативу у 3 рази.

Значення показників нормативів LCR_{вв} і LCR_{ів} зростали за аналізований період. Так, коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами зріс з 228,64 до 302,80, а покриття ліквідності в іноземній валюті зріс з 235,00 до 433,44. Коефіцієнт чистого стабільного фінансування знаходився приблизно на тому самому рівні. Його значення коливалось у межах 200,00.

Отже, не дивлячись на певні зміни у значеннях показників вони відповідають нормативам і залишаються добрими з точки зору дотримання нормативів ліквідності, встановленими НБУ. Таким чином, можна сказати, що АТ «Райффайзен Банк» приділяє достатньо уваги аналізу стану ліквідності.

Тенденцію показників ліквідності LCR_{вв} і LCR_{ів} за досліджуваний період комерційного банку АТ «Райффайзен Банк» наочно зображено на рисунку 2.3.

Рис. 2.3. Значення нормативів LCR_{вв} і LCR_{ів}, у %

Джерело: побудовано автором на основі [29]

Тенденцію показника ліквідності NSFR за досліджуваний період АТ «Райффайзен Банк» наочно зображено на рисунку 2.4.

Рис. 2.4. Значення нормативу NSFR, у %

Джерело: побудовано автором на основі [39]

Для кращого розуміння такої тенденції необхідно провести аналіз динаміки та структури активів та пасивів комерційного банку, а також зробити аналіз структури активів за ступенем ліквідності та структури кредитного портфелю за клієнтами банку.

Якщо аналізувати чисті активи банків України у III кварталі 2024 року, то вони зросли на 7,5%, перевищивши довоєнний рівень, головним чином завдяки збільшенню обсягів депозитних сертифікатів НБУ. Рівень ліквідності залишався стабільно високим, незважаючи на воєнні умови. Зростання коштів клієнтів у банках було зумовлено приростом гривневих вкладів населення та депозитів бізнесу в іноземній валюті. Водночас формування резервів призвело до зростання збитків банківського сектору.

Активи банківського сектору збільшилися на 5% порівняно з аналогічним періодом торік і досягли 1,56 трлн грн.

Однак, активи працюючих банків скоротилися на 1,8%. Загальний обсяг активів банків (без урахування резервів за активними операціями) склав 2 трлн грн.

Розглянемо активи АТ «Райффайзен Банк» у загальній структурі активів найбільших банків за розміром активів у таблиці 2.9.

Активи АТ «Райффайзен Банк» у банківській системі

№ з/п	Назва банку	Обсяг активів, тис. грн
1	ПриватБанк	572448057
2	Ощадбанк	271908631
3	Укрексімбанк	237277674
4	Укргазбанк	167751760
5	Райффайзен Банк	108513066

Джерело: власні дослідження автора

З даних таблиці 2.9 можна зробити висновок, що АТ «Райффайзен Банк» входить до п'ятірки банків з найбільшими активами та є першим банком серед недержавних банків за величиною цього показника.

У цілому доходи банків за 2024 рік зросли на 10,6% порівняно з минулим роком, досягнувши 88,608 млрд грн, зокрема процентний дохід збільшився на 18,9% до 61,142 млрд грн, тоді як комісійний дохід зменшився на 8,9% до 24,465 млрд грн.

Витрати банку збільшилися на 53% до 96034 млн грн. З цієї суми процентні витрати збільшилися на 4,9% до 17735 млн гривень, комісійні - на 12,8% до 11300 млн гривень, а резерви – у 6,8 рази до 32725 млн гривень. Загалом резерви на покриття очікуваних збитків стали основною причиною низьких показників.

Багато банків визнали, що якість активів погіршилася через фінансові труднощі їхніх позичальників, і НБУ оцінив, що, з огляду на попередні результати оцінювання стійкості банків та поточний стан системи, наявні буфери капіталу більшості банків, незважаючи на очікуване запровадження разового додаткового податку на прибуток банків, є, за оцінками, комфортними і достатніми для виконання вищевказаних вимог.

Обмеження на розподіл прибутку діятимуть доти, доки банки не виконають ці вимоги. Результати оцінки якості активів показали, що, на

думку банків, загальне коригування кредитного ризику становить близько 1% від загальної величини кредитного ризику.

Таким чином, більшість банків адекватно оцінюють потенційні збитки за кредитним портфелем і створюють пруденційні та фінансові резерви під знецінення кредитів.

Далі проаналізуємо структуру активів банку за даними річного звіту протягом 2023-2024 років (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка активів АТ «Райффайзен Банк», тис. грн

Активи	31.12.2023	31.03.2024
Грошові кошти та їх еквіваленти	30604931	48265320
Кредити та аванси банкам	43336872	43838035
Кредити та аванси клієнтам	52534284	52837720
Інвестиції в цінні папери	54257261	42728036
Похідні фінансові активи	179053	144781
Інвестиції в дочірні підприємства	49155	49155
Інвестиційна нерухомість	66079	66079
Основні засоби	2673696	2643451
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	2373989	2436718
Відстрочені податкові активи	72863	78316
Інші фінансові активи	2591084	2192519
Інші нефінансові активи	264461	244343
Усього активи	189003728	195524473

Джерело: побудовано автором на основі [38]

З наведеної таблиці, можна зробити висновок, що протягом 2023-2024 років найбільша питома вага спостерігалася за статтями «Кредити та аванси клієнтам», «Інвестиції в цінні папери». Суттєво зросли «Грошові кошти та їх еквіваленти» та у цілому спостерігалася загальне зростання активів АТ «Райффайзен Банк».

Таким чином, банк дотримується стратегії з нарощування кредитного портфелю як основного джерела доходів, водночас, забезпечуючи необхідний рівень ліквідності та диверсифікації активів.

Далі проаналізуємо структуру пасивів банку за даними річного звіту протягом 2023-2024 років (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Динаміка пасивів АТ «Райффайзен Банк», тис. грн.

Зобов'язання	31.12.2023	31.03.2024
Кошти банків	250126	351752
Кошти клієнтів	158662271	165840584
Похідні фінансові зобов'язання	45104	670
Поточні податкові зобов'язання	3646599	839943
Забезпечення	766758	756194
Інші фінансові зобов'язання	2984352	2697988
Інші нефінансові зобов'язання	813948	685533
Усього зобов'язання	167169158	171172664
Статутний капітал	6154516	6154516
Емісійний дохід	3033598	3033598
Резервні та інші фонди банку	7148672	7148672
Інші резерви	658168	641560
Нерозподілений прибуток	4839616	7373463
Усього власного капіталу	21834570	24351809
Усього зобов'язань та власного капіталу	189003728	195524473

Джерело: побудовано автором на основі [38]

З наведеної таблиці, можна зробити висновок, що протягом 2023-2024 років найбільшу частку в структурі зобов'язань і власного капіталу складають статті «Кошти клієнтів», «Поточні податкові зобов'язання» та «Інші фінансові зобов'язання». Помітно зросли кошти клієнтів і нерозподілений прибуток.

Отже, вертикальний або структурний аналіз активів і пасивів комерційного банку передбачає визначення питомої ваги активів залежно від їхнього цільового призначення, ліквідності, доходності, а також аналіз складу і структури різних видів активів: кредитного портфеля, портфеля цінних паперів, високоліквідних і інших активів.

Цей аналіз дозволяє оцінити якість активів та сприяти їх оптимізації. Він спрямований, з одного боку, на оцінку раціональності їхньої фактичної структури щодо забезпечення прибутковості та стабільності роботи, а з іншого – на визначення шляхів її оптимізації, підготовку узагальненої оцінки та прогнозування майбутніх результатів і фінансового потенціалу банку.

Аналіз структури та динаміки кредитного портфелю за клієнтами банку дає можливість оцінити ефективність управління ним, а також з'ясувати яким клієнтам банк надає перевагу (Рис. 2.5).

Рис. 2.5. Структура кредитного портфелю клієнтів АТ «Райффайзен Банк» у розрізі виду валюти, у %

Джерело: побудовано автором на основі [39]

Як видно з даних Рис. 2.5, переважають кредити, видані в іноземній валюті. Їх питома вага протягом досліджуваного періоду коливалася у межах 63-68%. Кредитний портфель у національній валюті відповідно залишався стабільним і складав 32-37% у загальній структурі кредитів банку.

Особливу увагу в загальному аналізі приділимо дослідженню структури кредитів за різними видами економічної діяльності, яка характеризує рівень диверсифікації кредитів, а також галузеву спрямованість кредитної діяльності банку (Табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Кредитна заборгованість АТ «Райффайзен Банк» у розрізі економічної діяльності на 01.01.2024 р., тис. грн.

№ з/п	Назва розділу економічної діяльності	Кредитна заборгованість	Непрацюючі кредити	Питома вага, %
1	Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	44424533	5793742	13,04
2	Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	26141245	4730008	18,09
3	Виробництво харчових продуктів	11581103	1704391	14,72
4	Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	5904816	314140	5,32
5	Операції з нерухомим майном	4265229	2207643	51,76

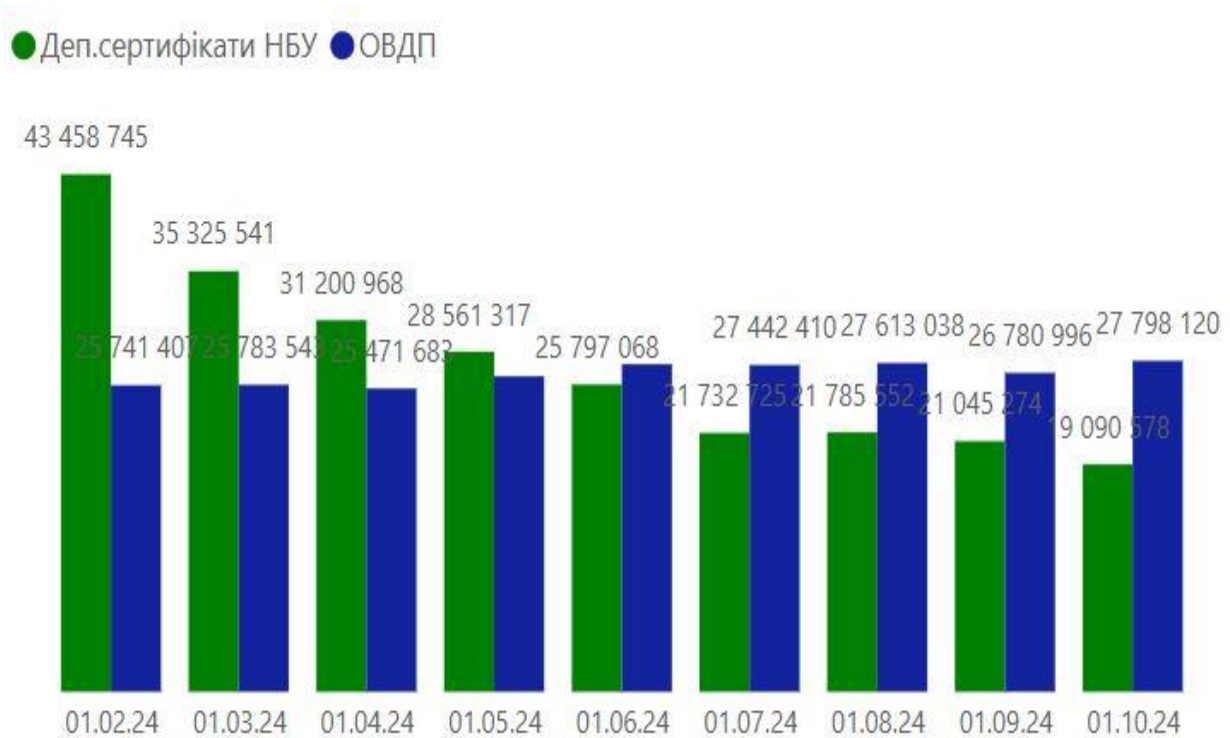
Джерело: побудовано автором на основі [39]

За даними табл. 2.12 галузева структура кредитних вкладень банку може бути визначена як досить раціональна, адже до п'ятірки найбільших кредитних ресурсів входять сільське господарство, оптова та роздрібна торгівлі та виробництво харчових продуктів.

Через військові дії суттєво знизилися традиційні кредитні вкладення в металургію та торгівлю транспортними засобами. Кредитна політика банку, виходячи з даних аналізу галузевої структури наданих кредитів, має

забезпечити більш рівномірний розподіл кредитних вкладень між галузями національної економіки, що призведе до підвищення диверсифікації та зниження кредитного ризику.

Особливу увагу треба приділити аналізу структури активів за ступенем ліквідності, щоб оцінити фінансову стійкість фінансової установи (Рис. 2.6).

Рис. 2.6. Структура високоліквідних фінансових інструментів АТ «Райффайзен Банк», тис. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [39]

Як видно з даних Рис. 2.6, банк надає перевагу депозитним сертифікатам НБУ та облігаціям внутрішньої державної позики. Якщо на початку року переважала питома вага депозитних сертифікатів НБУ, то до кінця 2024 року їх частка поступово знижувалася і, починаючи з червня на перше місце вийшли ОВДП.

Таким чином, АТ «Райффайзен Банк» проводить політику, спрямовану на формування здатності протистояти ризикам втрати ліквідності.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

3.1. Напрямки удосконалення механізму управління ризиком ліквідності комерційного банку

Розвиток і вдосконалення фінансових ринків, їх перетворення на глобальні ринки та інтенсивне використання сучасних комунікаційних та інформаційних технологій призвели до того, що волатильність і непередбачуваність стали основними характеристиками процентних ставок.

Тоді як ризик ліквідності банків знижується завдяки можливостям, які надають розвинені фінансові ринки, ризик волатильності процентних ставок на цих ринках, навпаки, значно зростає. Таким чином, ризик ліквідності АТ «Райффайзен Банк» здебільшого пов'язаний з невідповідністю між структурою активів і пасивів банку.

Важливими контрольними параметрами є строки погашення та обсяг активів і пасивів. Відповідність строків погашення активів і зобов'язань є для банків одним із способів фіксації спредів і мінімізації ризику зміни процентних ставок. Цей підхід ґрунтується на припущенні, що відсоткові ставки за активними і пасивними операціями змінюються одночасно, однаковими темпами і в одному напрямку. Це припущення узгоджується з концепцією «паралельних зрушень» кривої дохідності.

Розглянемо вплив строків погашення на прибутковість і процентний ризик ліквідного банку, якщо виключити вплив таких параметрів, як обсяг активів і зобов'язань у грошовому вираженні. Суть цього підходу полягає у встановленні співвідношення між строками погашення при зборі та розміщенні одного й того самого обсягу коштів [40-42].

Збалансований за строками підхід передбачає повну відповідність термінів залучення та розміщення коштів. Цей метод спрямований не на

максимізацію, а на стабілізацію прибутку шляхом зниження відсоткового ризику, що відповідає стратегії мінімізації ризиків.

Вибір підходу до управління строками залежить від багатьох факторів, зокрема загальної стратегії банку, точності прогнозів ринкових ставок, поточної ринкової ситуації, можливостей АТ «Райффайзен Банк» у сфері залучення та розміщення коштів, а також рівня схильності до ризику.

Якщо очікується зростання ставок, то банк може використати цю тенденцію для збільшення спреду, надаючи кредит на три місяці, а депозит залучаючи на довший строк, наприклад, на шість місяців. Після повернення кредиту через три місяці, коли ставки зростуть, банк зможе реінвестувати активи на наступний період під вищу ставку, що забезпечить більший спред за підсумками шести місяців.

Тактика структурного балансування активів і пасивів може застосовуватися як щодо строків, так і щодо обсягів залучених і розміщених коштів. Її суть полягає в наближенні обсягів активних і пасивних операцій з однаковими строками виконання. Це означає, що банк намагається обирати напрямки розміщення коштів, які дозволяють повністю узгодити структуру активів і зобов'язань. Наприклад, менеджер може запропонувати клієнтові кредит у розмірі та на строк, що відповідають умовам джерела фінансування цієї операції.

Прикладом такого підходу до управління відсотковим ризиком є фінансування однорічного кредиту з погашенням основної суми та відсотків наприкінці строку за рахунок однорічного депозитного сертифіката з нульовим купоном, реалізованого з дисконтом.

Узгодження строків вхідних і вихідних фінансових потоків застосовується банківським менеджментом разом з іншими методами управління відсотковим ризиком, оскільки повне узгодження всіх позицій за строками та сумами на практиці майже недосяжне.

Зазвичай, цей підхід використовується для операцій із найбільшими обсягами.

Методи структурного балансування традиційно застосовуються АТ «Райффайзен Банк» для управління активами і пасивами з метою мінімізації відсоткового ризику. Їхні переваги полягають у простоті та доступності, що особливо важливо для українських банків, які обмежені у можливостях через недостатню розвиненість фінансового ринку.

Метод розриву використовується для управління такими параметрами, як сума активів і зобов'язань АТ «Райффайзен Банк». Для визначення коефіцієнта розриву всі активи та зобов'язання АТ «Райффайзен Банк» поділяються на дві групи: чутливі та нечутливі до зміни процентних ставок. Звісно, такий поділ можливий тільки в рамках певного часового інтервалу.

Якщо часовий інтервал не є постійним, то в довгостроковій перспективі всі активи або зобов'язання АТ «Райффайзен Банк» мають бути визнані чутливими до зміни відсоткових ставок, оскільки їх буде переоцінено або повернуто банку в майбутніх періодах.

Актив або зобов'язання вважаються чутливими до відсоткової ставки, якщо протягом певного періоду виконується хоча б одна з таких умов:

- дата переоцінки змінної відсоткової ставки припадає на певний часовий інтервал;
- строк погашення активу або зобов'язання настає протягом часового інтервалу;
- основні платежі або часткові платежі повинні бути здійснені протягом часового інтервалу;
- зміни облікової ставки, яка використовується як основа для ціноутворення активу або зобов'язання (наприклад, облікова ставка);
- зміни облікового курсу або ставки відсотка, яка використовується як основа для ціноутворення активу або зобов'язання (наприклад, облікова ставка).

До нечутливих активів і зобов'язань належать ті, доходи і витрати за якими не залежать від зміни ринкових процентних ставок протягом аналізованого періоду [43].

Розрив визначається як різниця між вартістю чутливих активів і чутливих зобов'язань банку протягом кожного даного періоду часу:

$$GAP(t) = FA(t) - FL(t), \quad (3.1)$$

де $GAP(t)$ – величина гепу (у грошовому вираженні) в періоді t ;

$FA(t)$ – активи, чутливі до зміни відсоткової ставки в періоді t ;

$FL(t)$ – пасиви, чутливі до зміни ставки в періоді t .

Геп може бути додатним, якщо активи, чутливі до змін ставки, перевищують чутливі зобов'язання ($FA(t) > FL(t)$), або від'ємним, якщо чутливі зобов'язання перевищують чутливі активи ($FA(t) < FL(t)$).

Збалансована позиція, коли чутливі активи та зобов'язання рівні між собою, означає нульовий геп. За нульового гепу маржа банку буде стабільною, незалежною від коливань відсоткових ставок, а відсотковий ризик – мінімальним. Проте, одержати підвищений прибуток завдяки сприятливій зміні відсоткових ставок на ринку за нульового гепу неможливо.

І додатний, і від'ємний геп надають АТ «Райффайзен Банк» потенційну можливість отримати більшу маржу, ніж у разі нульового гепу.

Для визначення співвідношення чутливих активів і зобов'язань банку використовують коефіцієнт гепу – $FGAP(t)$, який обчислюється як відношення чутливих активів до чутливих зобов'язань:

$$FGAP(t) = \frac{FA(t)}{FL(t)} \quad (3.2)$$

Якщо коефіцієнт розриву більший за одиницю, це означає, що розрив є додатним, якщо менший за одиницю - від'ємним. Якщо коефіцієнт дорівнює одиниці, розрив дорівнює нулю.

Основна ідея управління гепом полягає в тому, що розмір і тип (додатний чи від'ємний) гепу відповідає очікуваній зміні процентних ставок. Правила управління гепом – якщо геп позитивний, то маржа банку

збільшується при зростанні процентних ставок і, навпаки, зменшується при падінні процентних ставок. Якщо геп від'ємний, маржа банку зменшується при зростанні процентних ставок і збільшується при зниженні процентних ставок.

Однак, менеджмент Райффайзен Банку повинен мати на увазі, що потенціал додаткового прибутку супроводжується збільшенням процентного ризику. Неспроможність спрогнозувати або реалізувати зміни процентних ставок може призвести до зменшення прибутків і навіть збитків.

Таким чином, якщо банк має додатний або від'ємний геп, то як ймовірність отримання додаткового прибутку, так і ймовірність фінансових втрат є цілком реалістичними. Однак, ні абсолютна величина гепу, ні коефіцієнт гепу не є показником того, наскільки залежними є активи чи пасиви «життєво важливого банку» від зміни процентних ставок. Для моніторингу рівня процентного ризику використовується індекс процентного ризику.

Індекс відсоткового ризику дорівнює відношенню абсолютної величини гепу до робочих активів і виражається у відсотках:

$$IR(t) = \frac{|GAP(t)|}{A} 100 \quad (3.3)$$

де $IR(t)$ – індекс відсоткового ризику;

A – робочі активи банку.

Індекс відсоткового ризику показує, яка частина активів (коли геп додатний) чи пасивів (коли геп від'ємний) може змінити свою вартість у зв'язку зі зміною ринкових ставок, а отже, вплинути на ринкову вартість усієї банківської установи. Індекс розраховується без урахування знака, оскільки й додатний, і від'ємний геп можуть призвести до збитків.

Через установлення лімітів індексу відсоткового ризику банк може здійснювати контрольну функцію. Ліміт індексу визначає той рівень ризику відсоткової ставки, який банк вважає за доцільне на себе взяти. У практиці

роботи іноземних банків, до яких відноситься АТ «Райффайзен Банк», ліміт індексу відсоткового ризику встановлюється, як правило, на рівні 20-25%, хоча нормативів не існує.

Якщо прогнозується зниження ставок, то банківському менеджментові АТ «Райффайзен Банк» необхідно змінити структуру балансу і перейти від додатного гепу до нульового, завдяки чому вдасться звести до мінімуму відсотковий ризик. Перехід від нульового до від'ємного гепу в разі зниження ставок забезпечить підвищення рівня прибутковості, але супроводжуватиметься підвищеним ризиком.

Для виявлення та закріплення загальної тенденції ліквідності проведемо ГЕП-аналіз комерційного банку АТ «Райффайзен Банк» за 2024 рік (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Структура активів і пасивів АТ «Райффайзен Банк» за строками
станом на 01.01.2024 р.**

Показники	Активи		Пасиви		Локальний розрив		Кумулятивний розрив	
	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%
Коротко-строкові	89873	47,52	121170	72,43	-31297	-25,83	-31297	-25,83
до 31 дня	25873	13,68	47511	28,40	-21638	-45,54	-9659	-30,86
від 32 до 92 днів	9475	5,01	26114	15,61	-16639	-63,72	-4999	-23,10
від 93 до 365 днів	54525	28,83	47544	28,42	6981	14,68	23620	58,04
Довго-строкові	99254	52,48	46122	27,57	53132	215,2	53132	215,2
від 1 до 5 років	59953	31,70	26432	15,80	33521	126,82	-19611	-36,91
понад 5 років	39301	20,78	19690	11,77	19611	99,60	-13910	-41,50
Всього	189127	100,00	167292	100,00	21893	13,05	x	x
Власний капітал	x	x	21835	x	x	x	x	x

Джерело: побудовано автором на основі [39]

Виходячи з даних таблиці 3.1, можна зробити висновок, що ситуація з ліквідністю в АТ «Райффайзен Банк» у 2024 році залишиться практично такою самою, як і в попередньому році. Проте серед загроз ліквідності слід відзначити наявність великого розриву між активами та зобов'язаннями банку в часовому інтервалі до 31 дня, що становить майже 21,6 млрд грн, і зумовлює високий ризик ліквідності.

Така ситуація характерна не лише для аналізованого банку, а й для інших комерційних банків, у яких значну частку в загальному обсязі депозитів становлять вклади на вимогу, поточні та карткові рахунки.

Локальний розрив між активами та зобов'язаннями зі строками погашення від 32 до 92 днів є від'ємним і становить 16,6 млрд грн, що пов'язано з ризиком подальшого порушення балансу ліквідності Райффайзен Банку. Таким чином, сукупний розрив до 92 днів становить 4,9 млрд грн, що характеризує ситуацію дисбалансу між активами та зобов'язаннями банку.

Розрив між активами та зобов'язаннями зі строками погашення від 93 до 365 днів, на відміну від попереднього показника, є позитивним і становить 6,9 млрд грн. Таким чином, активи та пасиви в цей період практично збалансовані. Однак, слід зазначити, що за дефіциту ліквідності до трьох місяців такий невеликий позитивний розрив (+23,6 млрд грн.) практично не вплинув на сукупний розрив ліквідності банків до одного року; на часових інтервалах понад 365 днів спостерігається позитивний локальний розрив ліквідності, тобто активи банку перевищують його зобов'язання на відповідний строк.

Узагальнюючи результати GAP-аналізу активів і пасивів Райффайзен Банку, слід відзначити позитивну динаміку ліквідності, що спостерігається у 2024 році, яка пов'язана з поступовим покращенням збалансованості структури активів і пасивів та зниженням ризику виникнення дисбалансу ліквідності.

Поліпшення структури ліквідності здебільшого пов'язане із затвердженням нової стратегії ліквідності та тактики на всіх організаційних

рівнях, які забезпечили контроль залишків за операціями з активами та пасивами. Для зниження ризику ліквідності Райффайзен Банк встановив ліміти на розрив ліквідності своїх філій; погіршення ліквідності у 2023 році було пов'язане з погіршенням ситуації на ринку банківських послуг, а також зі значним впливом вкладів населення з банківської системи України в результаті воєнних дій в Україні, що за один рік призвело до розриву між активами та пасивами.

Це було пов'язано зі значними коливаннями протягом 31 дня. Таким чином, за значенням коефіцієнта ліквідності можна сказати, що ризик ліквідності дещо зріс, незважаючи на те, що цільовий банк, АТ «Райффайзен Банк», як і українська банківська система загалом, має суттєву ліквідну позицію.

У процесі впровадження управління розривами слід враховувати, що ці питання тісно пов'язані, але не ідентичні, з банківською ліквідністю. Зокрема, під час розрахунку розриву враховується не тільки обсяг депозитів і вилучень, а й кошти, які переоцінюються в певний момент часу, але не надходять до банку.

Таким чином, деякі активи та зобов'язання можуть бути враховані багаторазово. Наприклад, якщо кредит, виданий під змінну відсоткову ставку, переоцінюють щомісяця, то цю статтю обліковують у кожний момент часу, доки борг перед банком не буде погашено. У цьому випадку очевидно, що розрив перевищує розрив ліквідності.

На відміну від цього, ліквідні активи, такі як готівка та кошти на кореспондентських рахунках у НБУ, не включаються в розрахунок розриву, оскільки вони не піддаються процентному ризику. Іноземні інвестиції, в тому числі за кордоном, відіграють важливу роль у підтримці ліквідності комерційних банків.

Наразі, на тлі воєнного стану та економічної невизначеності, приплив інвестицій у капітал українських банків досить низький. Ця проблема пов'язана з такими факторами:

- відсутність умов - прозорість ухвалення економічних і політичних рішень, простота реєстрації та регулювання господарської діяльності, передбачуваність змін у законодавстві, нормативно-правовій базі та урядових заходах (наприклад, неочікувані зміни в національній податковій системі);

- технічні питання (попередня частка іноземного капіталу в загальному статутному капіталі банків; обмеження НБУ; заборона на фіксування та зберігання статутного капіталу у вільно конвертованій валюті);

- економічні проблеми (надмірне оподаткування, що може бути пов'язано з несправедливим оподаткуванням);

- управлінські (спричинені дефіцитом висококваліфікованих кадрів, відмінністю між управлінськими стандартами і традиціями організації внутрішнього менеджменту);

- стратегічні (зумовлені загальноприйнятою стратегією приходу іноземних банків до країни, зазвичай услід за своїми клієнтами – транснаціональними компаніями, які обслуговуються в інших країнах, де звикли до високих стандартів банківських послуг).

Крім того, іноземні банки можуть зіткнутися з додатковими проблемами внутрішнього характеру, наприклад, пов'язаними зі специфічними політичними, економічними, етичними чи іншими традиціями та відносинами.

Наприклад, АТ «Райффайзен Банк» і ОТП Банк раніше піддавалися санкціям. Вирішення будь-якого з перерахованих вище питань дало б змогу підвищити якість управління активами в комерційних банках.

Поточний стан розвитку та функціонування комерційних банків породжує низку проблем, що впливають на ефективність управління системою в цілому та ключовими частинами балансу банків. Усі банки прагнуть отримувати бажаний прибуток, задовольняючи при цьому потреби своїх клієнтів.

Основою прибутковості банку є його активи, і формування ефективної політики управління активами дасть змогу банку забезпечити вищий

прибуток у майбутньому та створить сприятливіші умови для його довгострокової конкурентоспроможності [44-45].

Наразі до основних напрямків управління ризиками як складової частини управління активами комерційного банку АТ «Райффайзен Банк» можна віднести (Рис. 3.1).

Аналіз активів і пасивів	Фінансовий аналіз	Аналіз контролю за виконанням вимог НБУ	Порівняльний аналіз	Аналіз портфелів
- дотримання лімітів структури балансу; - динаміка активів і пасивів; - якість, ліквідність, вартість.	- виконання бюджету; - виконання кошторису; - вплив ризиків на фінансові показники.	- дотримання економічних нормативів; - дотримання показників індикаторів за системою CAMELS.	- із результатами діяльності банків відповідної групи; - із результатами діяльності банківської системи.	- кредитного; - цінних паперів; - дебіторської заборгованості; - позабалансового.

З аналітичного матеріалу, отриманого в результаті аналізу, формуються системні інформаційні блоки, короткі витяги з яких надаються керівництву банку.

<p>Блок аналізу та управління ризиком ліквідності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Звіт "Позиція" (ресурсна позиція банку на кожен день) 2. Звіт про грошові потоки 3. Звіт про розриви ліквідності (геп-аналіз) 4. Звіт з концентрації (за сумами, за строками, за операціями, за клієнтами) 5. Звіт з аналізу сценаріїв 6. Розрахунок рекомендованих сум залучення і розміщених коштів 	<p>Блок управління процентним ризиком</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Звіт за вартістю активів і пасивів 2. Аналіз процентних активів і пасивів за період 3. Геп-аналіз процентного ризику 4. Аналіз зміни кривої доходності 5. Звіт аналізу сценаріїв (прогноз маржі, спреда, процентного прибутку) 6. Розрахунок рекомендованих ставок залучення і розміщених коштів 7. VAR (вартість під ризиком) процентних активів і пасивів 	<p>Блок управління валютним ризиком</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз валютного ризику (відкриті позиції під ризиком) 2. Звіт із дотримання внутрішніх лімітів відкритих валютних позицій 3. Аналіз активів і пасивів за строками в розрізі валют 4. Оцінка ефективності валютних операцій під ризиком 5. RAROC валютних операцій
<p>Блок управління ринковим ризиком</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Матриця кореляції валют 2. Розрахунок VAR-лімітів на валютну позицію 3. Результати переоцінки валют 4. Аналіз дотримання VAR-лімітів 5. Бектестинг VAR 6. Аналіз ринкової вартості цінних паперів 7. Результати зміни вартості цінних паперів 8. Прогнозні розрахунки вартості цінних паперів 9. Стрес-тестинг 	<p>Блок управління кредитним ризиком</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рейтинг банків-контрагентів, позичальників (у т.ч. фінансово-економічний аналіз клієнтів) 2. Аналіз великих клієнтів 3. Аналіз пов'язаних осіб 4. Звіти з концентрації (щодо позичальників, пов'язаних осіб, забезпечення, типу кредиту, категорії ризику, галузей економіки, відсоткових ставок, географічних регіонів) 5. Звіти з дотримання внутрішніх лімітів кредитного ризику 6. RAROC кредитних операцій 7. VAR інвестиційного портфелю 	<p>Блок управління операційним ризиком</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Звіт про відповідність аналітичного і синтетичного обліку 2. Звіт за некоректними параметрами аналітичного обліку 3. Звіт про потужність інформаційних систем 4. VAR операційного ризику <p>Блок управління капіталом</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розрахунок економічного капіталу 2. Аналіз достатності регулятивного і балансового капіталу банку 3. Прогнозні аналітичні розрахунки капіталу під ризиком

Рис. 3.1. Аналітичні системи управління ризиком, пропоновані до впровадження в діяльність АТ «Райффайзен Банк»

Джерело: власні дослідження автора

Отже, ми бачимо, що основна увага зосереджується на управлінні кредитними ризиками. Для того, щоб ефективно управляти діяльністю банків необхідно робити певні витрати пов'язані з цим, але виникає питання чи вистачає у банків коштів для покриття витрат. З однієї сторони, банки мають достатній дохід, щоб покривати свої витрати, але на практиці виникає проблема знецінювання коштів і якщо банк надає кредит на певний період, особливо довгостроковий, то за це він нічого не отримує, тобто сума грошових надходжень збільшується, а прибутку як такого в майбутньому він отримує. На основі даної проблеми були запропоновані нові підходи до формування політики банківської ліквідності АТ «Райффайзен Банк» на основі використання когнітивних підходів.

3.2. Впровадження когнітивних підходів до формування політики управління банківською ліквідністю АТ «Райффайзен Банк»

Економічний розвиток України, який багато в чому залежить від спроможності банків надавати фінансову підтримку та реалізовувати інноваційні та інвестиційні проєкти поряд зі своєю звичною діяльністю, постраждав від кризи, спричиненої епідемією коронавірусу та військовими діями [46; 47; 48; 49].

У результаті значна кількість банків була змушена закрити філії на окупованих територіях, втративши клієнтів і знизивши рентабельність. Використання сучасних методів управління є найважливішим елементом підтримання стабільного фінансового становища банківських операцій в умовах кризи, особливо у вкрай складній ситуації, що склалася в даний час.

Важливу роль у цьому відіграють методи когнітивного моделювання, які дають змогу досліджувати можливі сценарії розвитку кризових ситуацій і шляхи їх подолання. Ухвалення рішень з використанням когнітивних підходів у банківських установах спрямоване на аналіз і вжиття певних

заходів у важкопрогнозованих ситуаціях. Вони дозволяють сформуванню, уточнити та перевірити гіпотезу про функціонування досліджуваного об'єкту як складної системи, яка складається з окремих елементів і підсистем, пов'язаних між собою [50, с. 46].

На сучасному етапі цей процес дуже складний, оскільки проблема сталого та безпечного розвитку банків у фінансово-кредитній системі далека від успішного вирішення.

З огляду на природу когнітивного моделювання, для проведення дослідження ліквідності комерційного банку застосовується така процедура. По-перше, обираємо програмний пакет, здатний когнітивно моделювати досліджувану проблему. Це програма, заснована на системі Fuzzy Logic Cognitive Mapping (FCM), що дає змогу будувати напівкількісні моделі фінансової системи та найбільше підходить для поточного стану розвитку України. Детально можливості даного програмного пакету розглянуто у дослідженнях колективу зарубіжних авторів [51; 52; 53].

Слід зазначити, що існує низка аналогічних програмних пакетів, але вони належать зарубіжним розробникам і більшість із них доступні лише на платній основі. Наступний важливий аспект – визначення досліджуваної проблеми, тобто характеристик банківської ліквідності.

Згідно з протестованим нами алгоритмом, це містить у собі три елементи:

- виокремлення компонентів досліджуваної проблеми;
- визначення величини позитивного або негативного зв'язку між виокремленими компонентами;
- оцінка ступеня якісного впливу одного компонента на інші (зокрема, низький, середній рівень, високий рівень). Щодо першого компонента, то при вивченні економічної безпеки слід дотримуватися комплексного підходу.

Не дивлячись на широке застосування когнітивних методів, так само не існує єдиної думки щодо того, який підхід застосувати та які етапи процесу алгоритмічного моделювання визначити базовими [50, с. 46].

Для кращого розуміння взаємозв'язків між елементами прогнозованої моделі побудуємо відповідну структурно-логічну схему для АТ «Райффайзен Банк» (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Структурно-логічна схема взаємозв'язків між обраними компонентами системи

Джерело: власні дослідження автора

Для характеристики етапів когнітивного моделювання ліквідності АТ «Райффайзен Банк» слід визначити компоненти за допомогою експертного методу. Перевага такого методу полягає у відносній простоті вибору компонентів, а недоліком можна вважати різноманіття думок експертів, які часто мають діаметрально протилежний характер.

Як приклад, обираємо вісім основних компонентів, що впливають на ліквідність досліджуваного банку АТ «Райффайзен Банк» у сучасних умовах здійснення банківської діяльності, пов'язаними з невизначеністю та ризиками.

Серед цих компонентів чотири належать до внутрішніх чинників діяльності банку, а чотири – мають зовнішню природу походження, які

спричиняють різновекторний вплив на загальну банківську ліквідність та один на одного (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Система компонентів розвитку АТ «Райффайзен Банк» з позиції
забезпечення його ліквідності**

Умовне позначення компоненту	Назва компоненту	Значення компоненту у забезпеченні ліквідності банку
X1	Структура активів балансу	Ефективного розміщення залучених грошових коштів у відповідності до принципів прибутковості активів
X2	Кредитний портфель	Забезпечення загального прогнозованого попиту на ліквідні кошти
X3	Ліквідність балансу	Не виконання зобов'язань за рахунок наявних ліквідних активів
X4	Стан ресурсної бази	Короткострокова ресурсна база обмежує можливість вкладень у довгострокові інструменти
X5	Стан фінансового ринку	Потреба у залученні та розміщенні коштів за ефективними ставками
X6	Політико-економічна ситуація	Військові дії призводять до зростання системних ризиків і невизначеності банку
X7	Фаза економічного циклу	Стабільний розвиток економіки веде до зростання прибутковості банку
X8	Ефективність регулювання НБУ	Створення сприятливих умов для розміщення банками коштів

Джерело: власні дослідження автора

Далі визначаємо причинно-наслідкові зв'язки та напрями впливу між обраними компонентами для АТ «Райффайзен Банк».

Для цього використаємо наступний алгоритм: у випадку збільшення (зменшення) значення чинника-причини і чинника-наслідку зв'язок між досліджуваними компонентами вважають позитивним, в іншому разі – негативним.

Побудуємо матрицю взаємозв'язків між компонентами досліджуваного питання (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Матриця причинності і напрямів впливу компонентів моделі на ліквідність АТ «Райффайзен Банк»

Елементи вершин	Компоненти, які впливають	Компоненти, які піддаються впливу							
		X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8
X1	Структура активів балансу	X	-1	0	+1	0	-1	0	0
X2	Кредитний портфель	-1	X	-1	+1	-1	-1	0	+1
X3	Ліквідність балансу	-1	-1	X	+1	0	0	-1	0
X4	Стан ресурсної бази	-1	-1	-1	X	-1	-1	+1	0
X5	Стан фінансового ринку	-1	-1	0	+1	X	+1	+1	0
X6	Політико- економічна ситуація	0	0	0	+1	-1	X	0	-1
X7	Фаза економічного циклу	-1	-1	-1	-1	+1	+1	X	+1
X8	Ефективність регулювання НБУ	0	+1	+1	0	+1	0	0	X

Джерело: власні дослідження автора

Для генерування, відображення, структурування та класифікації ідей, і як допоміжний засіб під час розв'язання проблеми ліквідності комерційного банку і прийняття ефективних рішень використаємо методичку побудови мапи думок.

За допомогою когнітивного підходу, описаного вище, та застосування «мозкового штурму» приходимо до висновку, що мапа думок з питань ліквідності банківських установ в умовах війни може включати наступні десять аспектів (Рис. 3.3).

Рис. 3.3. Елементи мапи думок ліквідності АТ «Райффайзен Банк» в умовах війни

Джерело: власні дослідження автора

Розглянемо детальніше ці аспекти та поглибимо структурованість вирішення ліквідності для АТ «Райффайзен Банк» під час війни.

1. Поняття ліквідності банку.

- Здатність виконувати зобов'язання вчасно.
- Виділення короткострокової ліквідності (операційна) та довгострокової ліквідності (стратегічна).

2. Значення банківської ліквідності.

- Забезпечення фінансової стійкості.
- Збереження довіри клієнтів.
- Мінімізація ризику дефолту.

3. Чинники, що впливають на ліквідність банку

- Внутрішні: структура активів і зобов'язань, рівень капіталізації, якість кредитного портфеля.
- Зовнішні: економічна стабільність, дії центрального банку (обов'язкові резерви), політичні ризики.

4. Методи управління ліквідністю банку.

- Активний підхід: підтримка високоліквідних активів, контроль за строками активів і пасивів.
- Пасивний підхід: залучення стабільного фінансування, регулювання обсягів депозитів.
- Збалансований підхід: узгодження активів і пасивів.

5. Ключові інструменти:

- Високоліквідні активи (HQLA): державні облігації, резерви у центральному банку.
- Кредитування та міжбанківські операції: залучення короткострокових позик, надання міжбанківських кредитів.
- Хеджування ризиків: валютні свопи, ф'ючерси та опціони.

6. Нормативи ліквідності:

- LCR (Liquidity Coverage Ratio): вимірює здатність покривати чистий відтік коштів протягом 30 днів.

- NSFR (Net Stable Funding Ratio): оцінює забезпечення стабільного фінансування на строк понад 1 рік.

7. Моніторинг ліквідності:

- Стрес-тестування: раптовий відтік депозитів, зниження вартості активів.

- Регулярна звітність: вимоги регулятора, внутрішній контроль.

8. Виклики та ризики

- Раптовий відтік депозитів.

- Обмежений доступ до фінансування.

- Зниження вартості активів на ринку.

9. Роль центрального банку (НБУ):

- Регулювання ліквідності через обов'язкові резерви.

- Надання рефінансування.

- Використання операцій відкритого ринку.

10. Вплив управління ліквідністю на банківську діяльність:

- Підвищення стабільності.

- Оптимізація фінансових результатів.

- Поліпшення репутації та довіри клієнтів.

При її візуалізації та побудові будемо використовувати загальні правила до її створення, а саме:

1) відображати результати пошуку на чистому аркуші паперу в альбомній орієнтації для того, щоб намалювати основні гілки та розгалуження;

2) у центрі паперу має бути намальований кольоровий образ, який представляє тему дослідження. Центр: «Управління ліквідністю АТ «Райффайзен Банк».

3) слід обрати основні (ключові) слова та написати їх великими літерами;

4) кожне слово треба розміщувати на окремій гілці, виділяючи його певним чином;

5) розгалуження мають виходити променеподібно із центрального зображення. Гілки будуйте товстішими біля центру мапи думок і звужуйте їх на кінцях. Від центру розгалужуються ключові теми: *поняття, значення, фактори, методи, інструменти, нормативи, виклики, роль центрального банку, моніторинг, вплив.*

б) придумуйте окремі кольорові коди для кожної гілки;

7) слід прагнути до ясності у мапі думок, ретельно продумуючи розташування гілок у просторі.

Ця мапа думок дозволяє глибше зрозуміти, як забезпечення ліквідності комерційного банку взаємопов'язане з іншими компонентами банківської системи країни в умовах війни, а саме: банківською діяльністю.

Отже, можемо підсумувати, що війна суттєво вплинула на ліквідність комерційних банків України, створивши як внутрішні, так і зовнішні виклики. Проте країна демонструє здатність адаптуватися до нових умов. Відновлення прибутковості, дотримання нормативів ліквідності, їх постійний моніторинг, посилення ролі Національного банку України є ключовими елементами для забезпечення ліквідності як окремих банків, так і банківської системи в цілому. Україна не лише має потенціал для подолання цих викликів, але й для збереження своєї ролі як одного з провідних гравців на світовому банківському ринку.

3.3. Нові підходи до управління ліквідністю АТ «Райффайзен Банк»

Управління ліквідністю комерційного банку в Україні в сучасних умовах потребує адаптації до викликів, спричинених війною, економічною нестабільністю та структурними змінами у фінансовій системі. Для АТ «Райффайзен Банк» нові підходи до управління ліквідністю можуть включати наступне:

Підхід 1. *Диверсифікація джерел фондування*

- залучення ресурсів із різноманітних джерел, зокрема через розвиток співпраці з міжнародними фінансовими установами;
- активізація роботи з населенням і бізнесом для збільшення обсягів строкових депозитів;
- використання альтернативних інструментів залучення капіталу, таких як облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та корпоративні облігації.

Підхід 2. Оптимізація короткострокового управління ліквідністю

- використання сучасних технологій прогнозування грошових потоків для оперативного планування;
- підвищення точності оцінки майбутніх потреб у ліквідності на основі аналізу клієнтської поведінки;
- використання інструментів міжбанківського ринку та угод РЕПО для швидкого покриття короткострокового дефіциту ліквідності.

Підхід 3. Підвищення рівня цифровізації процесів у банку

- впровадження цифрових платформ для управління ліквідністю в режимі реального часу;
- автоматизація процесів розподілу ресурсів між активами та пасивами для зменшення операційних ризиків.

Підхід 4. Розвиток резервних інструментів

- формування достатніх резервів у високоліквідних активах, таких як депозитні сертифікати НБУ або державні цінні папери;
- підтримка додаткових валютних резервів для покриття ризиків, пов'язаних із коливаннями валютного курсу.

Підхід 5. Інтеграція стрес-тестування ліквідності у банку

- регулярне проведення стрес-тестів для оцінки впливу різних сценаріїв (шоки попиту, кризи ліквідності, зменшення обсягів депозитів);
- впровадження планів дій для швидкої реакції у разі виникнення кризових ситуацій.

Підхід 6. Співпраця АТ «Райффайзен Банк» з регулятором та дотримання вимог НБУ

- активне використання можливостей, наданих Національним банком України (рефінансування, депозитні сертифікати);
- виконання нормативів ліквідності (LCR, NSFR) для забезпечення стійкості банку.

Підхід 7. *Клієнтоорієнтована стратегія управління ліквідністю*

- запровадження програм лояльності для вкладників з метою утримання довгострокових депозитів;
- підтримка бізнесу через кредитні програми з фіксованими умовами, адаптованими до поточної економічної ситуації.

Підхід 8. *Екологічна і соціальна відповідальність у ліквідності АТ «Райффайзен Банк»*

- розробка фінансових продуктів, пов'язаних із зеленою економікою, які можуть бути додатковими джерелами фондування;
- сприяння проектам відбудови та розвитку критичної інфраструктури, що збільшує довіру клієнтів і вкладників.

Ці підходи дозволять забезпечити стійкість банківської системи України та підвищити ефективність управління ліквідністю в умовах постійних викликів.

Надалі застосуємо методика SMART для визначення цілей управління банківською ліквідністю на прикладі АТ «Райффайзен Банк» та побудови матриці цілей (табл. 3.4).

Ціль SMART означає аббревіатуру, яка всебічно описує ціль і служить орієнтиром для того, щоб цілі були чіткими, дієвими та досяжними.

SMART методика – це система встановлення цілей, які передбачає їх конкретність, вимірність, досяжність, релевантність та обмеженість у часі. *Конкретні* завдання є чіткими та чітко визначеними, *вимірні* – піддаються кількісному вимірюванню, *досяжні* цілі є реалістичними та втілювальними, *релевантність* узгоджується з ширшими планами, а цілі, *обмежені часом*, мають кінцевий термін втілення.

Таблиця 3.4

Формування SMART-цілей управління банківською ліквідністю АТ «Райффайзен Банк»

SMART-ціль	S – Specific (конкретика)	M – Measurable (вимірність)	A – Achievable (досяжність)	R – Realistic (реалістичність, значимість)	T – Time-based (часовий відрізок)
1. Покращення коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)	Частка високоліквідних активів у загальному портфелі банку	LCR до 110% (за нормативом 100%)	Перенаправлення інвестицій у державні облигації та депозити у центральному банку	Стійкість банку до короткострокових криз	Протягом 6 місяців
2. Оптимізація структури фінансування для дотримання NSFR	Збалансованість активів і пасивів банку	Доступне стабільне фінансування (ASF) до 80% загального обсягу пасивів	Довгострокові депозити із привабливими умовами для клієнтів	Довгострокова стабільність банку відповідно до вимог Базеля III	Протягом року
3. Зменшення залежності від короткострокового фінансування	Частка короткострокових міжбанківських кредитів у загальній структурі зобов'язань банку	Залежність від короткострокових позик менша на 20%.	Зміцнення депозитної бази та розширення програм для залучення коштів від фізичних осіб	Підвищення стабільності ліквідності банку	Протягом 9 місяців
4. Покращення механізмів моніторингу ліквідності	Автоматизована система моніторингу ліквідності для оперативного відстеження відтоку коштів і змін у структурі активів	Час обробки даних про ліквідність із 48 годин до 8 годин	Інтеграція сучасних програмних рішень, які вже є на ринку	Швидше реагування на ризики	Протягом 6 місяців
5. Забезпечення відповідності нормативам регулятора	Відповідно до вимог центрального банку	Постійна відповідність встановленим вимогам	Регулярний аудит ліквідності та аналіз ризиків	Уникнення штрафів і підтримання репутації банку	У кожному кварталному звіті протягом року
6. Розширення високоліквідного портфеля активів	Підвищення ліквідності банку	Частка високоліквідних активів у загальному портфелі з 20% до 30%	Збільшення інвестицій у державні облигації та інші активи першого рівня	Виконання нормативів LCR та зменшення ризику ліквідності	Протягом 8 місяців

S – specific конкретні цілі чітко визначають, чого потрібно досягти.

M – measurable вимірні цілі встановлюють критерії для оцінки прогресу.

A – achievable досяжні цілі є реалістичними та доступними, що забезпечує мотивацію та здійсненність.

R – relevant релевантні цілі поєднуються з великими планами та допомагають досягти більшого успіху.

T - time bound обмежені часом цілі мають визначені часові рамки для виконання, що підвищує підзвітність і терміновість.

Дотримання критеріїв SMART сприяє ефективному плануванню та відстеженню прогресу, підтримці мотивації та досягнення успіху. Такий підхід гарантує, що наміри є не просто розпливчастими прагненнями, а конкретними цілями з чіткою дорожньою картою для їх досягнення.

Компанія Cargemini провела масштабне дослідження можливостей застосування SMART контрактів. За відомостями організації було структуровано основні передові напрями мейнстріму. Вибрано було три центральних напрямки, які за думкою аналітиків фірми будуть найбільш вагомими:

1. *Інвестиційний банкінг*: при здійсненні торгових угод та врегулюванні синдікованих позик корпоративні клієнти можуть виграти від коротших циклів розрахунків. Замість поточних 20 днів і більше, розумні контракти можуть звести цикл до 6-10 днів, а то й менше. Це може призвести до додаткового зростання попиту на 5-6% у майбутньому, що призведе до збільшення прибутку у розмірі від 2 до 7 мільярдів доларів на рік. Інвестиційні банки в США та Європі також відчують зниження експлуатаційних витрат.

2. *Роздрібна торгівля*: обслуговування іпотечного кредитування буде значно вигіднішим якщо використовувати smart контракти. Споживачі можуть потенційно очікувати заощадження в розмірі 480 до 960 доларів на

одну позику, і банки Європи та США зможуть скоротити витрати в межах від 3 до 11 мільярдів доларів щорічно, знизивши витрати на обробку документів.

3. *Страховання*: використання розумних контрактів в індивідуальному страхуванні автомобілів може призвести до річної економії на суму 21 мільярда доларів США за рахунок автоматизації та зменшення накладних витрат на обробку в процесі розгляду претензій. Споживачі також можуть очікувати зменшення премій, оскільки страховики потенційно можуть передавати їм частину своїх річних заощаджень [54, с. 22-23].

Введення технології блокчейн та SMART контрактів в роботу банків дозволить їм: захистити клієнтів банків від шахраїв; збільшити довіру до банків; забезпечити нове джерело доходів для банків; створення систем Smart контрактів прискорить документообіг та ефективність договорів [55, с. 287].

Смарт-контракти на базі блокчейну – це самовиконуючі контракти з вбудованими умовами та правилами, які автоматично виконуються без потреби в посереднику. Вони автоматично виконують певні дії, коли визначені умови виконуються. Наприклад, виплата коштів може бути автоматично здійснена, коли обидві сторони виконали свої зобов'язання [56, с. 13].

У контексті сучасної епохи цифровізації, банківський сектор переходить до нового етапу – Banking 3.0. Ключові інновації в сфері фінтех, такі як впровадження відкритого банкінгу і гіперперсоналізації, впливають на банківську індустрію [57; 58; 59; 60].

Таким чином, методологія SMART надає чітку структуру для ефективного встановлення та досягнення цілей, незалежно від ієрархічного рівня управління - нехай то особиста продовольча безпека, на рівні регіону, держави чи світовому рівнях.

SMART-цілі допоможуть АТ «Райффайзен Банк» не лише забезпечити відповідність нормативам, але й ефективно управляти ліквідністю, зберігаючи фінансову стабільність.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження теоретичної сутності та розробки заходів щодо вдосконалення системи ліквідності комерційного банку були зроблені наступні висновки.

1. Банки є важливою фінансовою структурою як для економіки в цілому, так і для будь-якої її галузі. Банк – установа, що надає фінансові послуги, здійснює професійне управління грошовими ресурсами суспільства, а також виконує інші не менш важливі функції для поліпшення економічного стану країни

2. Ліквідність комерційного банку характеризує здатність швидко трансформувати активи у грошові кошти або їх еквіваленти без значних втрат вартості. Більшість науковців схиляється до того, що ліквідність банку пов'язана зі здатністю своєчасно і повному обов'язку задовольнити потреби у грошових коштах, а також виконувати свої зобов'язання. Можна помітити, що в поглядах авторів виокремлюється визначення ліквідності банку як спроможності виконувати свої зобов'язання, якщо є наявність ліквідних активів або за рахунок залучених коштів без отримання великих втрат. При цьому, деякі науковці роблять акцент на вартості залучених коштів, на кризові періоди, на ринкові умови тощо.

3. Ефективне управління ліквідністю є однією з ключових задач банківського менеджменту. Основні підходи до управління ліквідністю включають активний підхід, що фокусується на управлінні активами, включаючи підтримання оптимальної частки високоліквідних активів і контроль кредитного портфеля; пасивний підхід, що акцентується на управлінні зобов'язаннями, зокрема залученні депозитів, випуску боргових зобов'язань і залученні фінансування на міжбанківському ринку, збалансований підхід, що поєднує управління активами та зобов'язаннями з метою мінімізації ризиків і забезпечення стійкого фінансового стану. Мета управління активами – це управління процентним ризиком та ризиком ліквідності. Воно здійснюється шляхом аналізу та управління гепом, а також

термінами, на які банк залучає або розміщує кошти. Фінансовий стан банку значною мірою залежить від здатності його службовців, відповідальних за управління активами, точно передбачити допустиму процентну ставку за активними операціями

4. Ліквідність є фундаментом довіри до банківської системи. Її дефіцит може спричинити ланцюгову реакцію банкрутств, впливаючи на фінансову стабільність країни. Тому центральні банки та міжнародні організації приділяють особливу увагу моніторингу та регулюванню ліквідності. З початком повномасштабної війни росії проти України попит населення на кредитні ресурси суттєво скоротився. Кредитування корпоративного сектору підтримувалося завдяки удосконаленим державним програмам. Незважаючи на воєнні ризики, рівень ліквідності банків залишається стабільно високим. Збільшення обсягу коштів клієнтів у банках відбулося переважно за рахунок гривневих вкладів населення на вимогу. Водночас обсяг коштів корпоративного сектору скоротився, особливо в іноземній валюті.

5. З метою покращення фінансової стабільності і ресурсної бази банківських установ Національний банк України запровадив пруденційні нормативи ліквідності на консолідованій основі – коефіцієнти покриття ліквідністю (LCR_к) та чистого стабільного фінансування (NSFR_к). Ці нормативи для банків запроваджені в Україні у 2018 та 2019 роках відповідно. Упровадження нормативів LCR_к та NSFR_к для банківських груп є черговим кроком до наближення нормативно-правових актів Національного банку до стандартів Європейського Союзу. Успішне впровадження стандартів Базеля III сприяє зміцненню фінансової системи, забезпечує її стабільність та підвищує довіру інвесторів і клієнтів до банківських установ. Національний банк України вимагає від банків проводити виважену оцінку кредитних ризиків, раціональну реструктуризацію боргів і коректного визначати вартість заставного майна.

6. Проведено дослідження впливу ліквідності комерційного банку на його стабільність на прикладі Акціонерного товариства «Райффайзен Банк»,

який має статус системно важливого банку. Ліквідність банку за відповідними коефіцієнтами протягом досліджуваного короткострокового періоду відповідала нормативам і навіть перевищувала встановленому значенню нормативів у середньому по кожному нормативу у 3 рази. Так, коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами зріс з 228,64 до 302,80, а покриття ліквідності в іноземній валюті зріс з 235,00 до 433,44. Коефіцієнт чистого стабільного фінансування знаходився приблизно на тому самому рівні. Його значення коливалось у межах 200,00. АТ «Райффайзен Банк» входить до п'ятірки банків з найбільшими активами та є першим банком серед недержавних банків за величиною цього показника.

7. Ризики щодо ліквідності АТ «Райффайзен Банк» пов'язані, насамперед, з невідповідністю структури банківських активів та зобов'язань. Основними параметрами управління є строки та обсяги активів і зобов'язань. Для виявлення та закріплення загальної тенденції ліквідності проведено ГЕП-аналіз комерційного банку АТ «Райффайзен Банк» за 2024 рік. За його результатами можна зробити висновок, що ситуація із ліквідністю в АТ «Райффайзен Банк» у 2024 році залишалася приблизно на такому самому рівні, як і в попередньому.

8. Когнітивне моделювання ліквідності АТ «Райффайзен Банк» дало змогу визначити вісім основних компонентів за допомогою експертного методу, що найбільше впливають на ліквідність досліджуваного банку. Побудована мапа думок дозволяє глибше зрозуміти, як забезпечення ліквідності комерційного банку взаємопов'язане з іншими компонентами банківської системи країни в умовах війни, а саме: банківською діяльністю.

9. Управління ліквідністю комерційного банку в Україні в сучасних умовах потребує адаптації до викликів, спричинених війною, економічною нестабільністю та структурними змінами у фінансовій системі. Для АТ «Райффайзен Банк» запропоновано вісім підходів до управління ліквідністю, що дозволяють підвищити ефективність управління ліквідністю в умовах постійних викликів в умовах війни та економічної невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івасів І.Б. Ліквідність банку в умовах маркетинго-орієнтованого менеджменту. *Фінанси України*. 2003. № 1. С. 109-116.
2. Краснова І.В., Громницька І.Ю. Структурна позиція ліквідності банківської системи в циклічних умовах. *Ефективна економіка*. 2023. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.19>
3. Лавренюк В.В., Журавльов О.С. Управління ліквідністю банків на макро- та мікрорівнях. *Проблеми економіки*. 2023. № 2 (56). С. 213-223. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-213-223>
4. Мороз А.М. Банківські операції: підручник. / [А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. А.М. Мороза. Київ: КНЕУ, 2000. 384 с
5. Нікітін А.В., Татяніна Ю.В. Ліквідність та платоспроможність як чинники конкурентоспроможності банку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2010. № 1. С.46-52. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/1019/1029/2671>
6. Любкіна О., Охрименко І., Ярошенко С. До питання регулювання ліквідності банків України: стан та проблеми на тлі війни. *Наукові перспективи*. 2023. № 9(39). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-364-380](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-364-380)
7. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: Навч. посіб. 3-тє вид., доповнене та перероблене, Київ: КНЕУ, 2012. 338 с.
8. Berger, A.N., & Bouwman, C.H.S. Bank liquidity creation. *Review of Financial Studies*. 2009. Vol. 22, no. 9. P. 3779-3837.
9. Gale D., Allen F. Understanding Financial Crises. Oxford University Press. 2007. URL: <https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/pdf0%9D%2C%20p.%201-26.pdf>
10. Keynes J.M. The Psychological and Business Incentives to Liquidity. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Cham, 2018. 171-184.

11. King M.R. The Basel III Net Stable Funding Ratio and bank net interest margins. *Journal of Banking & Finance*. 2013. Vol. 37, no. 11. P. 4144-4156.
12. Про банки та банківську діяльність: Закон України // ВВР. – 1998. – №26.
13. Rose P.S., *Commercial bank management*. 3rd edition, 1999, Irwin/McGraw-Hill edition, in English 4th ed. URL: <https://www.scribd.com/document/358407235/87797712-Commercial-Bank-Management-pdf>
14. Мельник С. І., Шевченко Н. В., Висоцька І. Б. Банківська система : навчальний посібник у схемах і таблицях. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 184 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2fmb_finansy/Bankivska-systema-.Melnyk.2023.pdf
15. Банківські операції: Підручник / за. ред. А.М. Мороза. 2-ге вид. Київ : КНЕУ, 2012. 476 с.
16. Румик І., Бойко А., Шилько І. Особливості формування ресурсного потенціалу і забезпечення ліквідності банківських установ в умовах невизначеності. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. №4(76). С. 11-21. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-76-11-21>
17. Волкова В.В. Управління ліквідністю банку в умовах переходу до нових стандартів Базеля III / В.В. Волкова, ОО. Руденок. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1 (29). С. 104-111.
18. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ від 28.08.2001 р. № 368: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>
19. Дзюблюк О.В., Рудан В.Я. Управління ліквідністю банківської системи України: монографія. Тернопіль: Вектор, 2016. 290 с.
20. Міщенко В.І., Сомик А.В. Ліквідність банківської системи України: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12. Київ; Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. 180 с.

21. Sinkey, J.F. (1998). *Commercial Bank Financial Management in the Financial Services Industry*. 5th Edition. Macmillan Publishing Company. URL: <https://archive.org/details/commercialbankfi0000sink/page/n7/mode/2up>
22. Kindleberger, C.P. (2015). *A Financial History of Western Europe*. Routledge.
23. Fama, E. F. (1984). The Information in the Term Structure. *Journal of Financial Economics*, 13(4), P. 509-528
24. Бойко А.С. Фактори впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні. *Агросвіт*. 2018 № 11. С. 43-47.
25. Шилько І., Чумаченко О. Ліквідність комерційного банку у системі його фінансової стійкості. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали VI Міжнародної конференції (05-06 грудня 2024 року, м. Київ)*. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2024/paper/view/2605>
26. Азізова К.М. Управління активами і пасивами банку: сутність та методичні підходи / К.М. Азізова, Ю.С. Тисячна. *Економічний простір*. 2016. № 108. С. 112-126.
27. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs188.htm>
28. Іваненко Т.В. Лізингові операції комерційних банків. *Актуальні питання теорії та практики фінансового менеджменту* : тези доповідей міжвузів. наук.-практ. конф. Український гуманітарний інститут. Буча, 2012.
29. Криклій О.А. Методичне забезпечення аналізу ліквідності банку в посткризових умовах / О.А. Криклій, Д.О. Рябіченко. *Ефективна економіка*. 2012. № 7. С. 5-8.
30. Тисячна Ю.С. Управління активами і пасивами банку із застосуванням матричного підходу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 13. С. 548-552.

31. Коваленко В.В. Регулювання ліквідності банків України: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. С. 15-18.
32. Пернарівський О.В. Аналіз та оцінка ризику ліквідності банку. *Вісник Національного банку України*. 2006. № 10. С. 26-29.
33. Рейтинг надійних банків України 2024 (листопад). <https://forinsurer.com/rating-banks>
34. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні на підставі Постанови Національного банку № 102 від 01.08.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>
35. НБУ (2024). Упроваджуються нормативи ліквідності LCR та NSFR для банківських груп. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uprovadjuutsya-normativi-likvidnosti-lcr-ta-nsfr-dlya-bankivskih-grup>
36. Еркес О.Є. Нові нормативи ліквідності в системі ризикорієнтованого нагляду за діяльністю банків України / О.Є. Еркес, Т.М. Гордієнко. *Економіка та суспільство*. 2019. № 20. С. 131-138.
37. Тищенко О.І. Напрями регулювання банківської ліквідності за новими стандартами / О.І. Тищенко, В.В. Тищенко. *Причорноморські економічні студії*. 2020. № 53. С. 188-194.
38. Окрема проміжна скорочена фінансова звітність. АТ «Райффайзен Банк». URL: <https://raiffeisen.ua/storage/files/separate-ifrs-s11q2024.pdf>
39. Основні показники банків. АТ «Райффайзен Банк». URL: <https://aub.org.ua/analitika-aub>
40. Малахова О.Л. Теоретичні засади банківської ліквідності та фактори, що її визначають / О.Л. Малахова, В.Я. Рудан. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2010. № 6 (1). С. 217-223.
41. Рудан В. Я. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан і стратегічні орієнтири управління. *Економічний аналіз*. 2017. № 27 (4). С. 170-179.
42. Баластрик Л.О., Чумаченко О.Г. Управління ризиками як необхідний елемент банківської стабільності. *Цифрова трансформація*

банків в Україні : зб. матеріалів науково-практичної конференції (23 травня 2019 року, м. Київ). Київ : КНЕУ, 2019. 72 с.

43. Стечишин Т.Б. Банківська справа : навч. посібн. / Т.Б. Стечишин, О.Л. Малахова. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 404 с.

44. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. Національні фінанси: Підручник. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. 660 с.

45. Колеснік Я.В. Аналіз ліквідності банківського сектору України / Я.В. Колеснік, В.О. Попов. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 22 (2). С. 28-31.

46. Федішин М.П. Технологія управління ліквідністю комерційних банків: теоретичний аспект / М.П. Федішин, М.М. Слусаряк. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 840-846.

47. Шийко В.І. Оцінювання управління ліквідністю банківських установ. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 12. С. 68-74.

48. Економіка відновлення: навчальний посібник / за ред. В.І. Грушка. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2023. 221 с.

49. Румик І.І. Розвиток фінансового сектору: стан, фінансова інклюзія, візія та стратегія дій. *Соціально-економічні та правові аспекти розвитку суспільства*: колективна монографія / за ред. С.М. Лаптева, І.П. Мігус. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2020. С. 147-160.

50. Румик І., Пилипенко О. Фінансове забезпечення підприємств: можливості використання когнітивного моделювання. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. №2(66). С. 44-52. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-44-52>

51. Gray SA., Gray S., Cox LJ., Henly-Shepard S. Mental Modeler: A Fuzzy-Logic Cognitive Mapping Modeling Tool for Adaptive Environmental Management. In: 46th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS), 2013. Pp. 965-973. URL: <http://dx.doi.org/10.1109/HICSS.2013.39915>

52. RobertsFS. Discrete mathematical models with applications to social, biological and environmental problems. Prentice-Hall, N.J., 1976.

53. Atkin R., Casti JL. Polyhedral Dynamics and the Geometry of Systems. IIASA Research Report. IIASA, Laxenburg, Austria: RR-77-006. 1977.

54. Доценко. Перспективи застосування технології блокчейн в фінансовій сфері. 2018. URL: <http://khibs.ubs.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/04/%D0%94%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>

55. Чумаченко О.Г. Перспективи та можливості використання блокчейн технологій в банках. *Дослідження підприємництва: ключові механізми організації, основні драйвери та перспективи*: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні перспективи підприємництва в Україні», (10-11 жовтня 2019 р., м. Ірпінь): у 2 ч. Ірпінь: Університет ДФСУ, 2019. Ч. 1. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/%D1%81humachenko_0007.pdf

56. Румик І., Ковальчук Ю. Управління фінансами та процесами з використанням криптовалютних технологій. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 2(74). С. 11-21. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-74-11-21>

57. Онуфрієнко О. Як розвиток фінтех змінює досвід надання банківських послуг. 2023. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/12/18/707820/>

58. Кльоба Л.Г., Добош Н.М., Сорока О.П. Впровадження фінансових технологій – стратегічний напрям розвитку банків. *Ефективна економіка*. 2020. №12. DOI: [10.32702/2307-2105-2020.12.128](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.128)

59. Пшик Б., Грудзевич У. Удосконалення регулювання fintech на ринку банківських послуг в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. №54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-67>

60. Стратегія розвитку фінансового сектору України: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=4

ДОДАТКИ

Головна частина фінансових ресурсів банку формується шляхом залучення коштів клієнтів на їхні депозитні рахунки. Можливість виконання активних операцій банківською установою залежить від розміру та структури залучених фінансових ресурсів.

Вклад (депозит) – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Закон України «Про банки та банківську діяльність»

За угодою банківського депозиту, одна сторона (банк), яка приймає грошову суму (депозит) від іншої сторони (вкладника), зобов'язується виплачувати вкладнику цю суму разом з відсотками або заробітком в іншій формі згідно з умовами та порядком, встановленими договором.

ВИДИ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ

Вклади (депозити) на вимогу

грошові кошти або банківські метали, які залучені банком від вкладника або надійшли для вкладника на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника

Строковий вклад (депозит)

грошові кошти або банківські метали, які залучені банком від вкладника або надійшли для вкладника на умовах повернення вкладу зі спливом установленого договором строку

Накопичувальний депозит – можливість поповнювати депозит протягом усього терміну зберігання

Ощадний депозит – можливість поповнювати або знімати будь-які суми

Розрахунковий депозит – можливість контролювати і проводити будь-які операції з поповнення та зняття сум

Депозитні операції можуть проводитися шляхом депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами.

Ощадний сертифікат банку – цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного в банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання після спливу встановленого строку суми вкладу та процентів, установлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку

Ощадні сертифікати можуть бути лише ордерними, представлені у паперовій формі, а їх номінальна вартість може бути визначена в національній або іноземній валюті, або в банківських металах.

Банк видає ощадний сертифікат на певний строк та під проценти, передбачені умовами видачі ощадного сертифіката. Строк обігу ощадного сертифіката розпочинається від дати його видачі до дати настання права вимоги за сертифікатом.

ПОРЯДОК ПОГАШЕННЯ ОЩАДНИХ СЕРТИФІКАТІВ

Для фізичних осіб

**Для суб'єкта господарювання,
юридичної особи-нерезидента**

у національній валюті, якщо ощадний сертифікат номінований в національній валюті

в іноземній валюті, якщо ощадний сертифікат номінований в іноземній валюті

у банківських металах (без фізичної поставки або з фізичною поставкою), якщо ощадний сертифікат номінований у банківських металах

у банківських металах (без фізичної поставки), якщо ощадний сертифікат номінований у банківських металах

Запозичені банківські ресурси банку включають позики, надані на грошовому ринку, які можуть бути в формі міжбанківських кредитів, включаючи кредити від Національного банку України, операції з цінними паперами на вторинному фондовому ринку, а також позики, отримані на ринку євродоларів.

ДЖЕРЕЛА ПОЗИЧЕНИХ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ

Міжбанківський кредит

Кредити, отримані банком на міжбанківському ринку за рахунок вільних коштів інших банків та НБУ.

Кредити рефінансування НБУ

Кредит, що надається банку шляхом проведення кількісного або процентного тендеру з підтримання ліквідності банків.

Емісія цінних паперів власного боргу

Метод формування позикового капіталу, що передбачає залучення коштів під боргові цінні папери (облігації, векселі).

Позики на міжнародних фінансових ринках

Залучення банком коштів на міжнародному ринку капіталів шляхом емісії єврооблігацій, синдиговані кредити. Єврооблігації – це міжнародні боргові цінні папери, номіновані у валюті, відмінній від валюти країни емітента, які випускаються позичальниками для отримання довгострокової позики та розміщуються серед іноземних інвесторів.

Синдигований кредит – вид кредиту, який надається одному позичальнику за участю декількох кредиторів (членів синдикату кредиторів).

СВІДОЦТВО

УЧАСНИКА ФОНДУ гарантування вкладів фізичних осіб

№ 112

Видане Акціонерному товариству
"Райффайзен Банк"

(повне найменування учасника Фонду гарантування вкладів фізичних осіб)

про реєстрацію у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб

Дата реєстрації < 02 > вересня 1999 року

Реєстраційний № 121

Директор-розпорядник С.В. Рекрут
(підпис) (ініціали та прізвище)

М.П. < 15 > липня 2021 року

000237

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ

Витяг з Державного реєстру банків

Акціонерне товариство "Райффайзен Банк"

(повне найменування юридичної особи)

1	Скорочене найменування юридичної особи	АТ "Райффайзен Банк"
2	Ідентифікаційний код юридичної особи	14305909
3	Код банку (МФО)	300335
4	Реєстраційний номер у Державному реєстрі банків	94
5	Дата внесення до Державного реєстру банків	27.03.1992
6	Запис у Державному реєстрі банків про право юридичної особи на здійснення банківської діяльності	
	номер	10
	статус	чинна банківська ліцензія
	підстава внесення	відповідно до Закону України від 30.06.2021 № 1587-ІХ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи"

Витяг сформовано: 16.08.2021 ДРБ-000006
(дата формування витягу) (№ витягу)

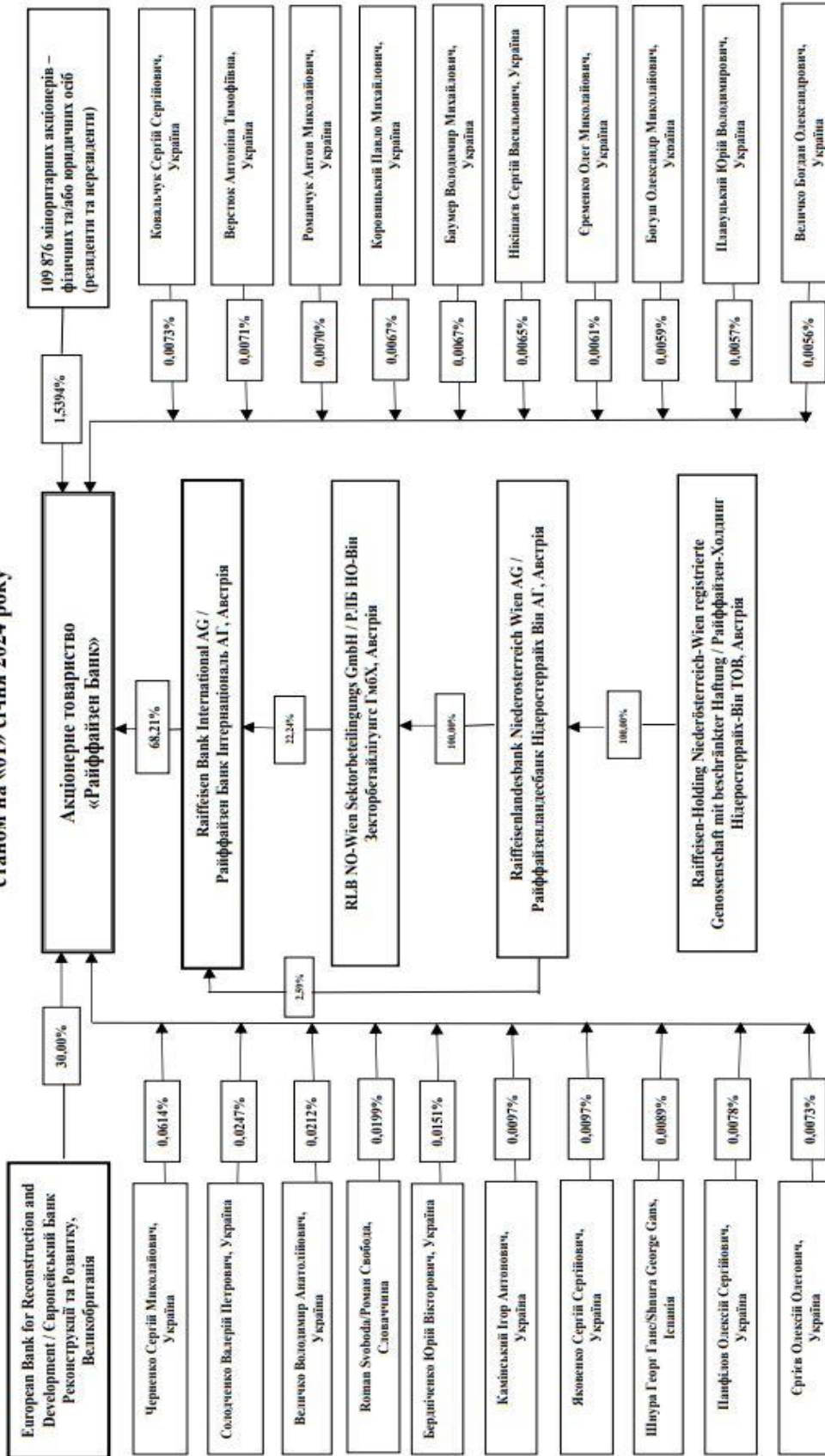
Підстава видачі: зміни до Закону України "Про банки і банківську діяльність", внесені Законом України від 30.06.2021 № 1587-ІХ
(підстава для видачі витягу з Державного реєстру банків)

В. о. директора Департаменту ліцензування

Світлана БОЙКО

Схематичне зображення структури власності Акціонерного товариства «Райффайзен Банк» станом на «01» січня 2024 року

Голова Правління АТ «Райффайзен Банк»

О.В. Писарук¹

¹ Підписано кваліфікованим електронним підписом